

FUGLER I FLAKSTAD

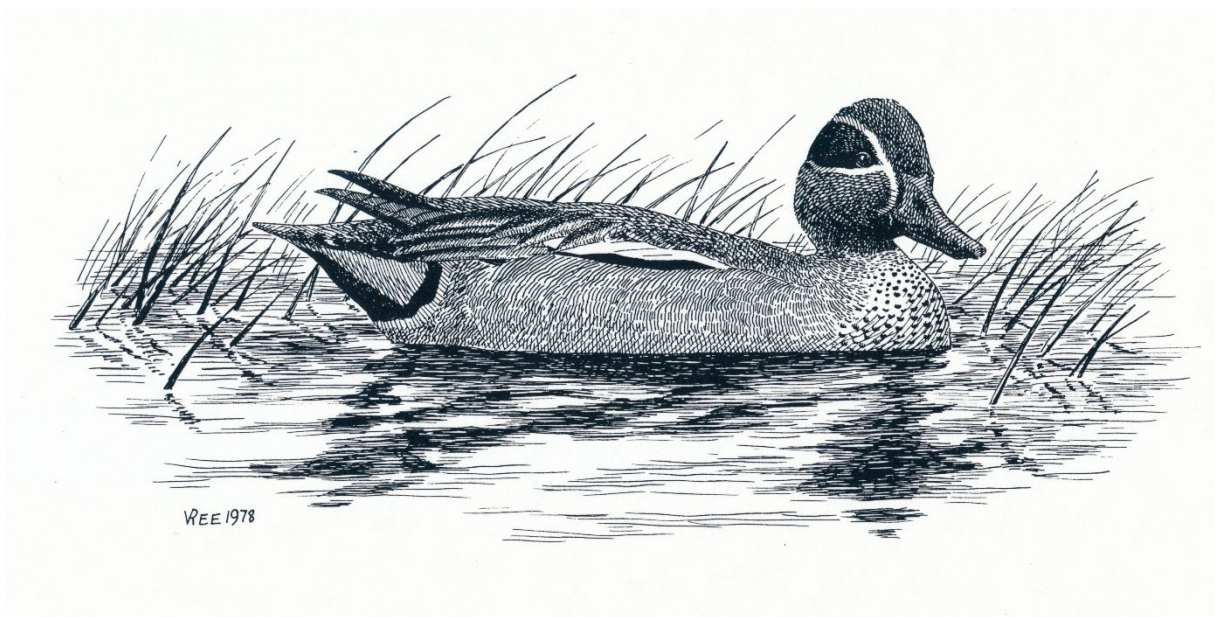
– underlagsrapport for kommunedelplan for
naturmangfold i Flakstad kommune

Martin Eggen

Fugler i Flakstad – underlagsrapport for kommunedelplan for naturmangfold i Flakstad kommune

Martin Eggen

BirdLife Norge 2021

© BirdLife Norge

E-mail: post@birdlife.no

Rapport til: Flakstad kommune

Publikasjonstype: Digitalt dokument (pdf)

Forsidebilde: Rødnebbterne på hekkeplass © Håvard Eggen

Redaktør: Tomas Aarvak

Anbefalt referanse: Eggen, M. 2021. Fugler i Flakstad – underlagsrapport for kommunedelplan om naturmangfold i Flakstad. NOF-rapport 2021-4. 64 s.

ISSN: 0805-4932 (elektronisk utg.)

ISBN: 978-82-78-52177-9

SAMMENDRAG

I forbindelse med Flakstad kommunes kommunedelplan for naturmangfold, har BirdLife Norge utarbeidet denne rapporten over fuglelivet i Flakstad. På et generelt grunnlag må kunnskapen om fuglelivet i kommunen sies å være god takket være et aktivt lokalt ornitologisk miljø. Rapporten sammenfatter og systematiserer kunnskapen, hvor grunnlagsdata er tilgjengelig via Rappportsystemet for fugler – www.artsobservasjoner.no.

Rapportens kartfester og beskriver viktige funksjonsområder for fugler, samt hotspotsområder- svært viktige områder med mange rødliste- og ansvarsarter. Totalt er 32 områder beskrevet.

Et forslag til handlingsplan for Flakstads naturmangfold og fugleliv sammenfatter utfordringer og mulige forvaltningstiltak. Kommunens administrasjon og ledelse oppfordres gjennom dette forslaget til å være i forkant av samfunnsutviklingen og bidra til å ta vare på det særdeles viktige naturmiljøet i egen kommune.

INNHold

SAMMENDRAG	3
1. INNLEDNING	6
I lavlandet finner vi det største naturmangfoldet – og de fleste arealkonfliktene	6
<i>Overordnede føringer på miljøområdet</i>	6
<i>Ordliste (definisjoner og forkortelser)</i>	7
BirdLife sitt arbeid i Lofoten	8
<i>Fugler som veivisere i kommunedelplan for naturmangfold</i>	9
<i>Kommunene – våre viktigste arealforvaltere</i>	9
<i>Hvorfor kommunedelplan for naturmangfold</i>	9
2. METODE Kunnskapsgrunnlag	10
<i>Geografiske avgrensninger</i>	10
<i>Inndeling av natur i rapporten og utvalg av områder</i>	10
<i>Tidligere ornitologiske rapporter fra i Flakstad</i>	11
Beskrivelser av områder - Strandsonen	12
<i>Naturverdier</i>	12
<i>Press på strandsonen</i>	12
3. VIKTIGE OMRÅDER FOR FUGLER OG NATURMANGFOLD I STRANDSONEN	13
Nappstraumen	13
Napp: Øya og Napposen	15
Vareidsundet	16
Flakstadpollen/Kilan	17
Vikten (sjø)	19
Nusfjord	20
Nerskagen	22
Trollskjeran/Brattbakkan	23
Sandnesbukta/Leira og Sandneset	24
Næringstomta Ramberg	26
Spengerleira	28
Skjelfjorden	29
Torvøya	30
Stor-Buøya, Lyngøya, Flatholmen og Geitøya	31
Sandbotn/Yttersand	33
Fredvangleira	35
Mulstøa/Moholman	36

Krystad	37
Kåkern, Andopen	39
4. VÅTMARK	40
<i>Naturverdier</i>	40
<i>Våtmarka må prioriteres i bevaringsarbeid</i>	40
5. VIKTIGE VÅTMARKER FOR FUGLER OG NATURMANGFOLD	42
Myrland	42
Litlevatnet, Vareid	43
Tindvatn, Mevatn, Bjønnvatn, Himmelvatn, Bøvatn	44
Flakstadmyra	45
Austbergtjønna og Austbergmyra	46
Vallevatnene/Øyan	49
Børvatnet, Fredvang	50
Krystadvatnet	51
Markvatnet	52
Øysundnakken og Krystadøya, Selfjord	53
Vegneset, Selfjord	54
Rusvatnet og Fløvatnet, Andopen	55
Bulivatnet, Sund	56
6. JORDBRUKSLANDSKAP	58
<i>Naturverdier</i>	58
7. HANDLINGSPLAN FOR NATURMANGFOLD I FLAKSTAD	61
8. TAKK	64
9. REFERANSER	64

1. INNLEDNING

I lavlandet finner vi det største naturmangfoldet – og de fleste arealkonfliktene

Flakstad har en rik og variert natur, med viktige forekomster av norske ansvarsarter og truede arter. Lofotens marine verdier er godt kjent gjennom bl.a. Lofotfiske, og mennesker og marine fugler og dyr lever av ressursene havet gir. Like kjent som de marine ressursene er det vakre landskapet, med steile fjell og grunne vik, en natur som bringer hundretusener av turister til regionen årlig. Mest brukt av mennesker er likevel strandsonen. Strandsonen er en attraktiv arena for friluftsliv, men også en sone der spesielt mange fugler og dyr har sine leveområder.

Det er imidlertid ikke bare det «ville og vakre» som er verdifullt eller unikt i Flakstad. Mye av kommunens areal er i høyeste grad også et kulturlandskap. De biologiske verdiene til et slikt landskap kan være knyttet til beiting og skjøtsel, men også et mylder ulike landskapselementer som til sammen gir leveområder for et stort antall arter. Dette er restarealer som myrer, flommark og kantsoner. Videre gir vassdrag, ferskvann og myr gode muligheter for rekreasjon i form av fiske og sanking av bær, samt livsgrunnlag for ytterligere et mangfold av arter.

Det er i lavlandet artsrikdommen er størst, og det er samtidig her ønsket om utbygging og lignende er mest pressende. Arealene er begrensede, og må forvaltes i et langsiktig perspektiv slik at vi ikke gradvis reduserer naturkapitalen som skaper velferd og gir grunnlag for videre utvikling. Samtidig skal vi beskytte naturmangfoldet.

Overordnede føringer på miljøområdet

I dag lærer man om økologisk bærekraft i barnehage, skole og arbeidsliv. Vårt forhold til natur er ikke lengre en særinteresse, eller noe næringsliv pliktoppfyllende skriver et par linjer om i årsrapporten sin. Stadig flere innbyggere, investorer og kunder forventer en reell og ekte miljøprofil hos aktører som påvirker naturmiljøet.

FNs bærekraftsmål er et grep som synliggjør hvordan fremtidig verdiskaping, velferd og helse er knyttet til vårt forhold til naturen. Vi vil her særlig trekke frem bærekraftsmål 14 og 15:

14. Livet i havet

Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling.

15. Livet på land

Verne, tilbakeføre og fremme bærekraftig bruk av økosystem, sikre bærekraftig skogforvaltning, motvirke ørkenspredning, stanse og reversere landforringing og stanse tap av artsmangfold.

Norges nasjonale miljømål er oppsummert på Miljødirektoratets hjemmeside:

<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/miljomal/miljomal/>

Av betydning for naturmangfold er miljømål 1.1. til 1.3. av særlig betydning

- Miljømål 1.1 - Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester
- Miljømål 1.2 - Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres
- Miljømål 1.3 - Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner

Ordliste (definisjoner og forkortelser)**Ansvarsarter**

En ansvarsart i Norge er en art som har en vesentlig andel av sin naturlige utbredelse i Norge. Et flertall av ansvarsartene hekker eller opptrer regelmessig i Flakstad (tabell 1). Merk også at Norge har omtrent 40 % av den europeiske bestanden av den marine nomintatrasen av storskarv *Phalacrocorax carbo carbo*.

Tabell 1. Oversikt over ansvarsarter med rødlistestatus 2021.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Status Flakstad	Norges andel av europeisk bestand
Bergirisk	LC	Hekkeart	> 50 %
Bjørkefink	LC	Hekkeart	25-50 %
Blåstrupe	LC	Hekkeart	> 50 %
Boltit	LC	Trekkgjest ¹	> 50 %
Dobbeltbekkasin	NT	Sjelden gjest	> 50 %
Dvergfalk	LC	Hekkeart	25-50 %
Dvergsnipe	LC	Tidvis tallrik på trekk	> 50 %
Fjellrype	LC	Hekkeart	> 50 %
Fjellvåk	LC	Hekkeart	> 50 %
Furukorsnebb	LC	Trekkgjest	25-50 %
Gråsisik	LC	Hekkeart	25-50 %
Gråtrost	LC	Hekkeart	25-50 %
Gulnebbblom	VU	Vanlig overvintrende art	> 50 %
Havørn	LC	Hekkeart	> 50 %
Heipiplerke	LC	Hekkeart	25-50 %
Heilo	NT	Hekkeart	25-50 %
Jaktfalk	VU	Trekkgjest ²	25-50 %
Jordugle	LC	Hekkeart	25-50 %
Lappiplerke	LC	Sjelden gjest	> 50 %
Lappspurv	EN	Trekkgjest	25-50 %
Lappspove	LC	Trekkgjest	> 50 %
Lirype	LC	Hekkeart	25-50 %
Lunde	LC	Tidvis tallrik i sjø	25-50 %
Tundrasædgås	VU	Trekkgjest	> 50 %
Skjærpiplerke	LC	Hekkefugl	> 50 %
Steinvender	NT	Trekkgjest	> 50 %
Svartbak	LC	Hekkeart	> 50 %
Toppskarv	LC	Hekkeart	25-50 %
Temmincksnipe	LC	Trekkgjest	25-50 %

¹ Ikke funnet hekkende, men antas å kunne hekke/hekke enkelte år.

² Har hekket

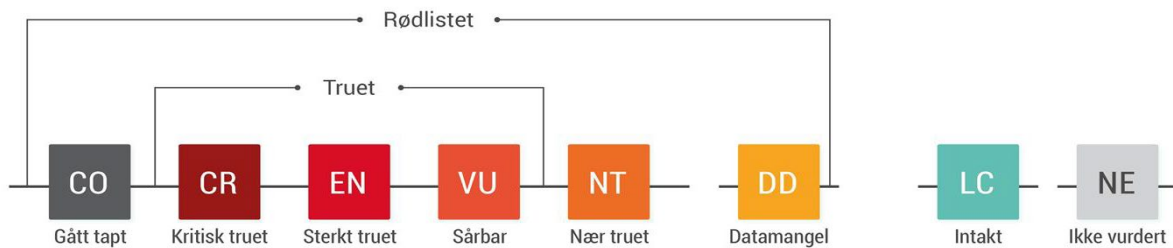
Naturmangfold

Mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse komponentene (Meld. St. 14 (2015–2016) Natur for livet Norsk handlingsplan for naturmangfold).

Rødliste for arter

Artene vurderes mot fem kriterier som er utviklet av Den internasjonale naturvernunionen (IUCN)

- kraftig reduksjon i populasjonsstørrelse
- begrenset utbredelse i kombinasjon med fragmentering eller nedgang
- begrenset populasjon i nedgang og små delpopulasjoner
- svært liten populasjon eller forekomst
- kvantitativ analyse

Figur 1. Rødlistekategorier. Kilde: Artsdatabanken.

Økosystemtjenester

Økosystemtjeneste er definert som goder, tjenester eller produkter som naturen gir menneskene. Økosystemtjenestene kan deles inn i fire hovedgrupper:

- Forsynende tjenester, for eksempel uttak av tømmer, uttak av mat; fisk, vilt, bær.
- Regulerende tjenester, for eksempel flomdemping, klimaregulering, kontroll av sykdomsfremkallende organismer.
- Kulturelle tjenester, for eksempel friluftsliv, estetikk og religion.
- Støttende tjenester, for eksempel danning av jordsmonn, primærproduksjon, habitat for biologisk mangfold.

- Naturens goder – om verdien av økosystemtjenester. NOU 2013:10

BirdLife sitt arbeid i Lofoten

BirdLife Norge er en frivillig naturvernorganisasjon som arbeider med vern av fugler og deres leveområder. Organisasjonen har nærmere 13.000 medlemmer og 12 ansatte. BirdLife Norge er den norske partneren i det globale partnerskapet BirdLife International, verdens største naturvernforening. Vi driver en omfattende prosjektvirksomhet som fokuserer på bevaringsrettet forskning- og utredningsarbeid. Dette gjelder blant annet generell overvåking av fuglebestander, og spesifikk overvåking og forskning på truede arter.

I Lofoten har BirdLife Lofoten lokallag allerede operert i flere tiår, og enorme mengder registreringer er samlet inn. Noen av disse er systematisert i rapporter og/eller rapportert til andre institusjoner, f.eks. Norsk institutt for naturforskning (NINA). I dag rapporteres de fleste observasjonene fortløpende på registeringsverktøyet www.artsobsevasjoner.no, og blir slik tilgjengelig for offentligheten, f.eks. på Artskart.

Totalt er 224 fuglearter observert i kommunen per november 2021. Av disse hekker cirka 85 av dem.

Fugler som veivisere i kommunedelplan for naturmangfold

Fugler er gode indikatorer for naturens tilstand, de har mange kulturelle- og opplevelsesverdier og de har verdi i seg selv (egenverdi). Ved å bevare habitater og økosystemer som er viktige for fugler, bevarer vi i tillegg et mye bredere spekter av naturmangfold på en effektiv måte. På grunn av dette, og fordi fugler er den artsgruppen som er best kartlagt i kommunen, vil hensynet til fuglelivet måtte stå sentralt i valg for arealdisponeringer fremover. Det er imidlertid et behov for bedre kartlegging av andre artsgrupper og en bredere naturtypekartlegging.

Når vi tar vare på naturmangfoldet, beskytter vi også de såkalte «økosystemtjenestene». Naturen og alle dens økosystemtjenester representerer selve livsgrunnlaget vårt, og gir oss goder alle benytter seg av. I den offentlige utredningen "Naturens goder – om verdien av økosystemtjenester" (NOU 2013:10) skrives det at vi må legge mer vekt på verdien av intakte naturområder og bærekraftige økosystemer. De skriver også at kunnskap om hva naturen betyr for vår økonomi, velvære og velferd må formidles ut til alle grupper – ikke minst de som sitter med et særlig ansvar for å forvalte den. Næringsvirksomhet, livskvalitet og velferd er tuftet på en god, langsiktig ivaretagelse av ressursene langs kyst, skog og fjell.

Kommunene – våre viktigste arealforvaltere

Kommunene har betydelig makt over egne areal, og dermed på levevilkårene for artsmangfoldet i sine områder. Kommunene er våre viktigste arealforvaltere, og har stor påvirkning på de 83 % av areal som ikke er underlagt vern via kongelig resolusjon. Natur og naturmangfold representerer allmenne verdier som må sikres en sentral plass i arealprosesser. De største verneområdene i Norge er dessuten lagt til fjellområder, der arealkonfliktene og naturmangfoldet er mindre enn i lavlandet. Lavlandet er stort sett kommunenes ansvar å forvalte. Globalt er ¾ av jordas isfrie overflate sterkt påvirket av menneskelig aktivitet. Utelukker man fjellområder også fra denne ligningen, ser vi at det rike naturmangfoldet i lavlandet er under total menneskelig dominans, og at så å si alt av lavlandsnatur i verden er påvirket av mennesker. Det betyr ikke at det ikke er natur igjen her, eller at menneskepåvirket areal ikke kan huse mange arter, men det betyr at vi må ta gode valg for mennesker og naturen som helhet i disse områdene.

Hvorfor kommunedelplan for naturmangfold

De alarmerende opplysningene fra FNs naturpanel (IPBES) om tilstanden for verdens naturmangfold gir oss et dystert bilde av fremtiden dersom vi ikke gjør store endringer i måten vi forbruker ressursene og bevarer økosystemene på. Verdens bestander av fugler og dyr er mer enn halverte på få tiår.

Arealendringer er den største trusselen og viktigste påvirkningsfaktoren for naturmangfoldet³. Presset på naturen er stort. Norge er ikke et unntak, og verst er utviklingen for våtmark og åpne områder i lavlandet.⁴ Flakstad kommune har en viktig rolle i verdens naturtap. Til tross for lav befolkningstetthet sammenlignet med mange andre steder i Norge og verden, taper vi naturverdier og areal også her.

For å ta vare på naturmangfoldet må man ha god kunnskap om arealene. Et godt kunnskapsgrunnlag om natur vil gjøre det lettere å stanse tapet av naturmangfold. God planlegging og kunnskap hindrer konflikter og gir mer forutsigbarhet. En viktig forutsetning for at lokaldemokratiet skal fungere slik plan- og bygningsloven legger opp til, er at politikerne ikke overkjører sine egne planer og bygger ned naturen bit-for-bit gjennom mange dispensasjoner fra de overordnede planene. Det er viktig å sikre helhetlig planlegging, der virkninger for naturmangfoldet ses i sammenheng med større områder og summen av flere tiltak over tid.

En kommunedelplan for naturmangfold er ingen juridisk bindende plan, men med god kartfestet informasjon vil planen og underrapporten kunne være et særdeles godt verktøy når kommunens arealdel skal lages. Kommunedelplanen er et sentralt bidrag i arbeidet med å bedre kunnskapsgrunnlag for administrative og politiske avgjørelser i Flakstad kommune. En slik plan kan lette arealplan- og byggeprosesser samtidig som den gir bedre beskyttelse til sårbar natur.

2. METODE

Kunnskapsgrunnlag

Kunnskapsgrunnlaget i denne rapporten bygger på registreringer av BirdLife Norges medlemmer, tillitsvalgte og andre naturinteresserte over mange år. Områdene beskrevet viser kjente naturverdier. Det betyr ikke nødvendigvis at det ikke er viktige naturverdier i de andre områdene, også ornitologiske. Områdene som beskrives er et prioritert utvalg, og begrensninger i kapasitet og oppdrag har vært utslagsgivende for at ikke flere områder er beskrevet.

Geografiske avgrensninger

Flakstad kommunes planprogram for kommunedelplanen avgrensner planens virkeområde til hele arealet mellom fjellfjøttene og en (1) kilometer ut i havet, slik at kystnære holmer og øyer inkluderes. Dette fordi både utbyggingspress og naturmangfold er størst her.

Inndeling av natur i rapporten og utvalg av områder

Vi har valgt å systematisere områdene i tråd med Flakstad kommunes planprogram:

- Strandsone (inkl. også hav, øyer og skjær, jf. Flakstads kommune geografiske avgrensninger).
- Jordbrukslandskap
- Våtmark

³ Artsdatabanken (2021, 24. november). Norsk rødliste for arter 2021.

<https://www.artsdatabanken.no/rodlisteforarter/2021>

⁴ <https://www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2020/november-2020/naturindeks-for-norge-2020/>

For å sikre naturens produktivitet og funksjoner, er det av stor betydning å kjenne til områder med viktige funksjoner for naturmangfold, også arter som ikke nødvendigvis per i dag er rødlistet eller truet. Vi har derfor lagt vekt på slike områder i rapporten. I omtalen av områdene er arter med særlig forvaltningsrelevans (rødlistede arter og ansvarsarter) prioritert beskrevet.

Noen områder er av kritisk stor betydning for mange arter gjennom året. Områdene har stor økologisk funksjon og/eller er hotspotsområder for mange rødliste- og/eller ansvarsarter. Disse områdene er merket svært viktig i **grønn** farge.

Vurderinger av trusler og anbefalte forvaltningstiltak er sammenfattet i et forslag til handlingsplan. Prioriterte anbefalingene som tas med i selve kommunedelplanen for naturmangfoldet kan vedtas politisk når kommunedelplanen som helhet kommer til behandling i kommunestyret.

En ny Rødliste for arter ble presentert av Artsdatabanken 24. november 2021. Det er denne versjonen av rødlista som er benyttet i rapporten.

Tidligere ornitologiske rapporter fra i Flakstad

For beskrivelse av fuglelivet i Flakstad er det særlig fem rapporter av betydning:

- Strann mfl. 2006. Biologisk mangfold i Flakstad kommune. NINA-rapport 139.
- Larsen & Wergeland 2013. Kartlegging av sjøfugl i planlagte Lofotodden nasjonalpark juni 2013.
- Eggen 2021. Kartlegging av fugl i Lofotodden nasjonalpark i 2021. Beskrivelse av metodikk og sammenstilling av funn.
- James Wilson har i tillegg skrevet rapportene Forprosjekt - utredning av konsekvenser for en oppdemning av Fredvangleira (2013) og Foreslått utbygging av Ramberg havn (2015). De er upublisert med kan sendes av BirdLife Norge eller ved å kontakte forfatteren selv.

Denne rapporten baserer seg på kunnskap opparbeidet av BirdLife Norge dersom ikke annet er referert.

Ved Sandbotn finner vi en større sandstrand, store gruntvannsområder og strandeng bestående bl.a. av strandrug. Området er attraktivt for friluftsliv, men også blant det mest artsrike i Flakstad og Lofoten. Det meste av friluftslivet er relativt uproblematisk, men bedre informasjon vil bedre forvaltningen. Foto: Martin Eggen.

Beskrivelser av områder - Strandsonen

Naturverdier

Flakstad har en variert strandsone, men med store forskjeller mellom «yttersida» (mot nord) og «innersida» (mot sør og Vestfjorden). De største verdiene for naturmangfold tilknyttet strandsonen finner vi på yttersiden, der man finner viktige funksjonsområder for fugler og dyr. Tettheten av hekkende fugler er høy i dette «beltet». Bortfall eller forringelse av areal (leveområder) fører til nedgang i bestander. Små inngrep kan virke ubetydelige, men summen av mange inngrep over tid, er ofte svært store.

Rike skjellsand- og tareforekomster, kombinert med øyer og holmer med hekkende sjøfugler, dominerer den ytre delen av strandsonen. Om vinteren overvintrer fuglearter som ærfugl, praktærfugl og gulneblom i store antall. Om sommeren blir flere av områdene brukt som myteplasser (feller fjær), først og fremst av laksand, svartand og ærfugl. På denne tiden er fuglene ekstra sårbare for forstyrrelser, siden de har helt eller redusert flyveevne.

Vi finner også flere mudderflater og gruntvannsområder der den biologiske produksjonen er ekstra betydelig, og der ulike arter finner maten sin hele året. I trekketidene, og spesielt om høsten, brukes disse flatene av fugler fra hele Nordkalotten på vei til- og fra hekkeplassene. Slike områder kan samle et firesifret antall sjø- og våtmarksfugler samtidig.

Press på strandsonen

Generelt i Norge er utbyggingspresset på strandsonens landarealer høyt og tiltakene skjer alt for ofte gjennom dispensasjoner fra overordnede planer.

Hundremetersbeltet langs sjøen er å anse som av nasjonal interesse, og skal i utgangspunktet holdes fritt for bebyggelse og inngrep. Gjennom kommunens arealplan kan man tillate bygging her gjennom å definere en byggegrense. Dispensasjoner til bygging i strandsonen utover bestemmelsene i arealplanen kan unntaksvis gis i særlige tilfeller. Sivilombudsmannen har avdekket av den utstrakte bruken av dispensasjoner ofte gis på grunnlag loven ikke gir anledning til.⁵

Som ellers i landet er strandsonen i Flakstad en yndet arena for aktivitet, og menneskelig utfoldelse kan i enkelte tilfeller være i konflikt med naturhensyn. Bolig- og hyttebygging, igjenfylling i sjø, anleggelse av småbåthavner, brudd på båndtvang, ferdsel i viktige hekkeområder, slitasje på strandvegetasjon, lovlig og ulovlig sanking av egg, vannsport som kiting og bruk av vannscooter er aktiviteter som kan true naturmangfoldet i strandsonen. Mange hekkinger blir dessverre ødelagt i hekkesesongen pga. menneskelig aktivitet. Det er derfor viktig at vi ikke bare regulerer fysiske inngrep etter plan- og bygningsloven, men også forsøker å redusere negative konsekvenser av organiserte og uorganiserte aktiviteter, f.eks. ferdsel og vannsport. Informasjonstiltak og kloke arealdisponeringer kan minke den negative effekten. Gruntvannsområder og skjermede bukter av spesiell betydning for marint liv og fugler må vernes mot mudring og sanduttak som representerer vesentlige terrenginngrep.

⁵ <https://www.sivilombudsmannen.no/pressemeldinger/rapport-om-dispensasjoner-i-strandsonen/>

3. VIKTIGE OMRÅDER FOR FUGLER OG NATURMANGFOLD I STRANDSONEN

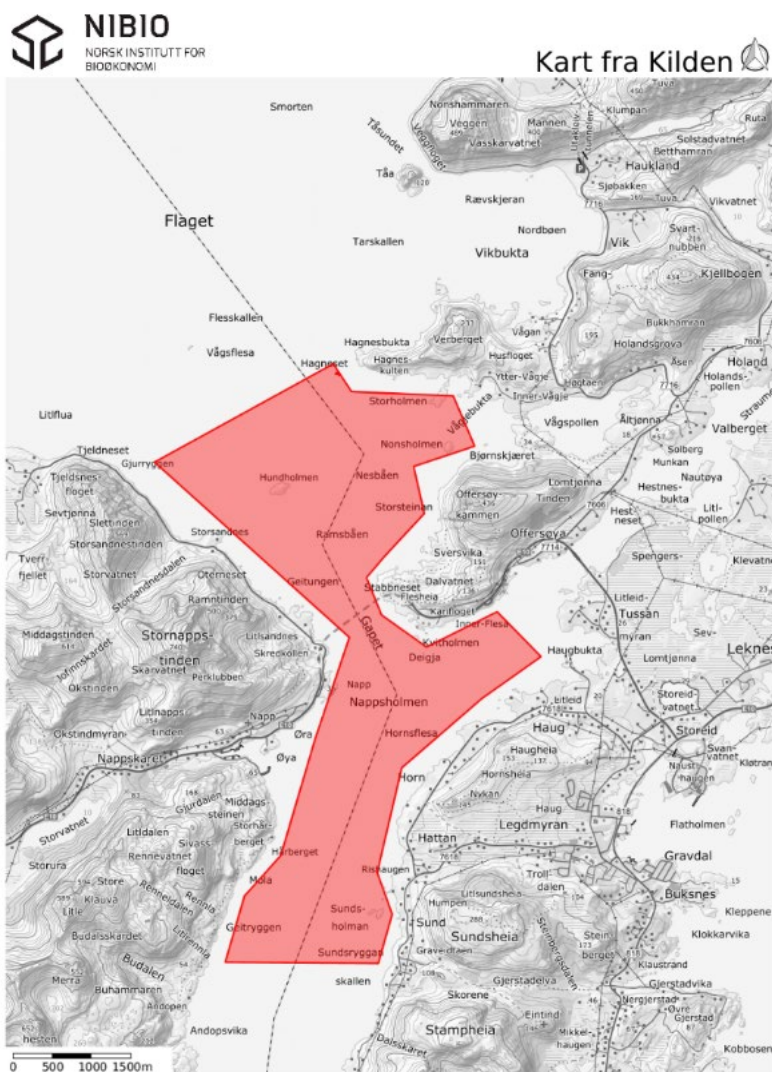
Nappstraumen

– Svært viktig

Kunnskapsgrad: god (vinter)

Nappstraumen er et spesielt biologisk produktivt område. Rødspette, kveite, sandflyndre, smørfllyndre, piggvar og lomre, sei og torsk finnes i strømmen, og flere arter er viktige for sjøfugler. Forekomstene av fisk, skjell og bløtdyr gjør strømmen blant de aller viktigste stedene i Lofoten for overvintrende sjøfugler, og et firesifret antall sjøfugler kan være til stede i strømmen samtidig i perioden oktober til mai, med ærfugl (VU), praktærfugl og havelle (NT) som de dominerende artene. Sjørre (VU) og svartand (VU) opptrer i mindre antall. Gulnebbblom (VU) påtreffes hyppig, mens islom er mer fåtallig.

Nappstraumen er en del av Lofoten IBA (Important Bird and Biodiversity Area).

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

15.10.2021

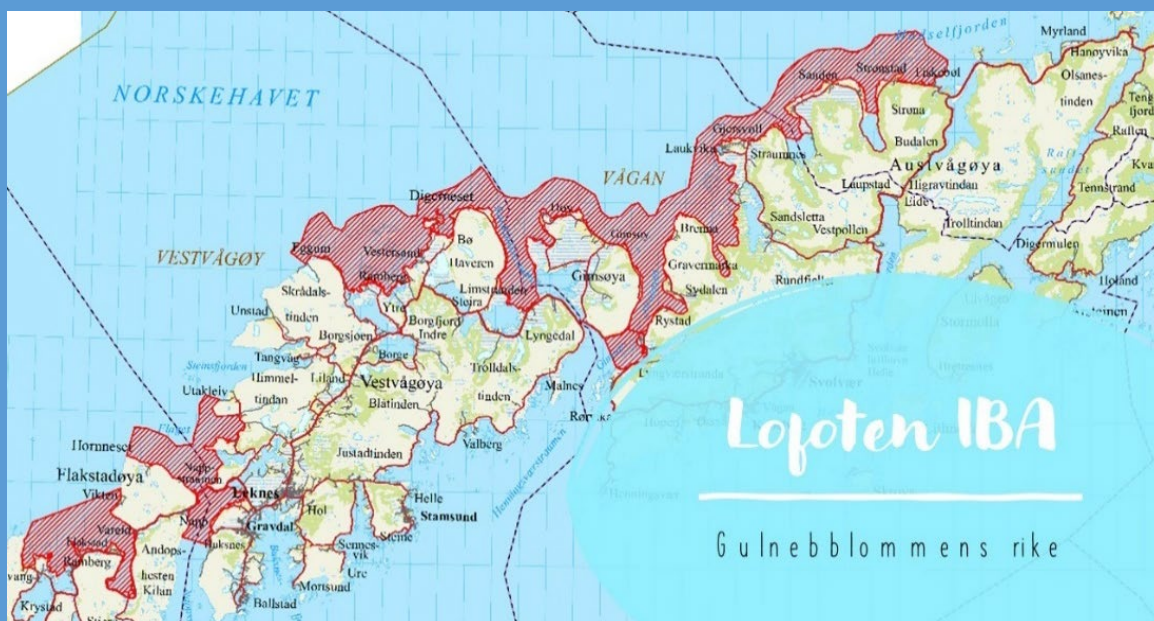
Figur 2. Nappstraumen i Flakstad og Vestvågøy. Kilde: Nibio

Tabell 2. Maksantall for rødlistearter fra Nappstraumen.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	730 ind. 18. jan. 2015 og 750 ind. 8. februar 2010
Praktærfugl	LC	LC	250 ind. 14. feb. 2020
Havelle	NT	VU	90 ind. 10. nov. 2019
Teist	NT	LC	45 ind. 10. nov. 2019
Alke	VU	NT	10 ind. 11. mai 2014
Gulnebbblom	VU	NT	8 ind. 16. januar 2021

GULNEBBLOM SØRGET FOR HEDERSBETEGNELSE PÅ NATUR I FLAKSTAD

Fuglekikkere over hele verden har vært ute med kikkertene sine og funnet de aller viktigste fugleområdene. I Norge er 97 områder dokumentert med verdier som må bevares dersom fuglebestandene skal overleve inn i fremtiden. Vi kaller områdene for IBAer, som er en forkortelse for «Important Bird and Biodiversity Areas». Men IBAer er ikke bare viktig for fuglene. Fuglene samler seg ofte der det er mye mat å finne, som fisk og insekter. Slike områder er ofte veldig produktive, det vil si at de er oppvekstområde og matfat for svært mange ulike fugler og dyr.

Gulnebblom er en globalt rødlistet art nær truet (NT) og nasjonalt rødlistet som sårbar (VU). Store deler av den europeiske vinterbestanden finnes i Norge. Den er en utløsende faglig faktor for å utpeke et IBA på yttersiden av Lofoten, kalt Lofoten IBA. Fra før er IBAer for arten identifisert i Finnmark (Slettnes og Varangerfjorden med Hornøya og Reinøya) og i Sør-Trøndelag (Froan). Også Lofoten er et av landets viktigste overvintringsområder for arten, med en vinterbestand som er anslått til 20-60 individer. Det antas at vi har mer enn 90 % av den europeisk vinterbestanden. Mer lokale tellinger tyder på en overvintringsbestand på over 20-30 individer bare i Flakstad, selvsagt med en del variasjoner mellom sesonger. Også betydelige forekomster av arter som islom, ærfugl, praktærfugl og havelle finnes i de samme områdene.

IBA-kart og foto gulnebblo: BirdLife Norge / Jan Erik Røer

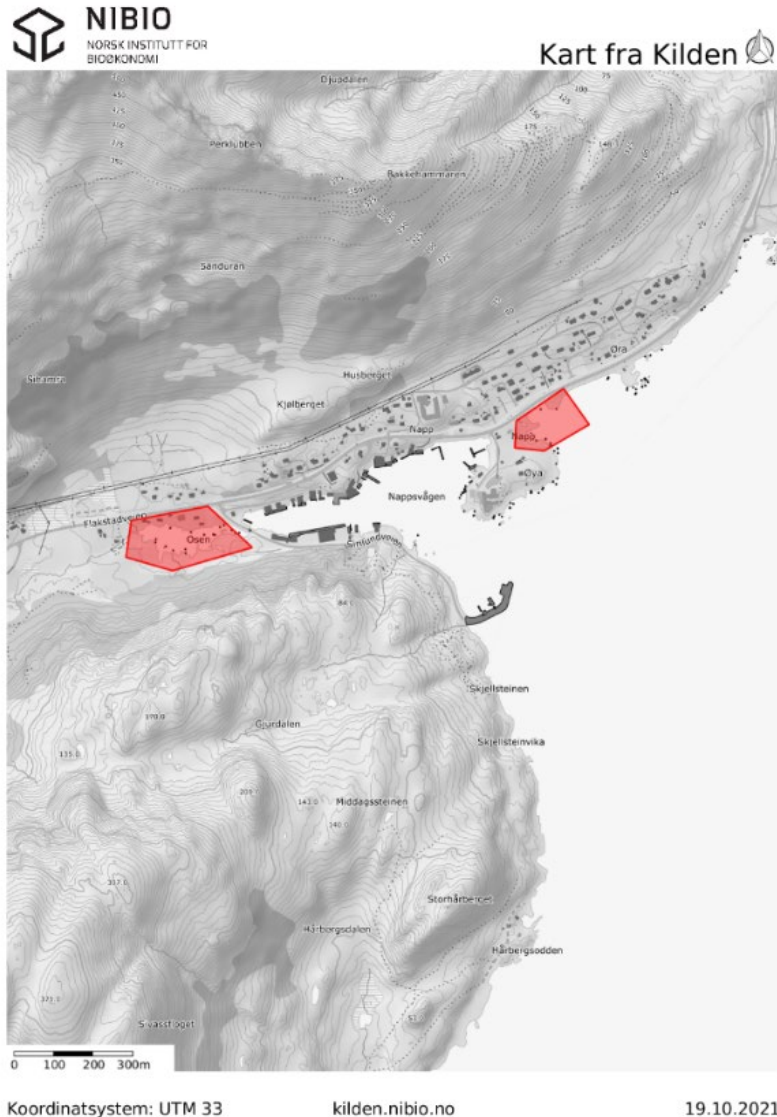
Napp: Øya og Napposen

Kunnskapsgrad: god (hele året)

Bukta og bergformasjoner nordøst for Øya på Napp er et attraktivt hekkeområde for arter som makrellterne og fiskemåke. Antallet fugler i ansamlinger av ender som stokkand, ærfugl (VU), laksand, gråhegre og ulike typer måker er ofte høye.

Lengst vest i Nappvågen finner vi Napposen. Dette var tidligere et av Flakstads fineste våtmarksområder, og en av få skjermede elveoser i sjø kommunen hadde. Store ansamlinger av fiskemåke holdt til her i sommerhalvåret. Siland og ærfugl benyttet også området, og det hekket rødstilk (NT) og tjeld (NT). Store deler av Napposen er fylt ut med masser. Disse kan fjernes for å restaurere osen.

På nordsiden av E10 er det fortsatt en mindre koloni med fiskemåker (VU) og bl.a. hekkende storspove (EN).

Figur 3. Napp – Øya og Osen. Kilde: Nibio

Tabell 3. Maksantall fra Øyra (bukta), Napp.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	30 ind. 12. juni 2017
Fiskemåke	VU	LC	180 ind. 7. april 2017
Sildemåke	LC	LC	8 ind. 15. mai 2020
Makrellterne	EN	LC	5 par i 2017 og 4 par i 2018. Flere par også i 2019 og 2020 (hekking)

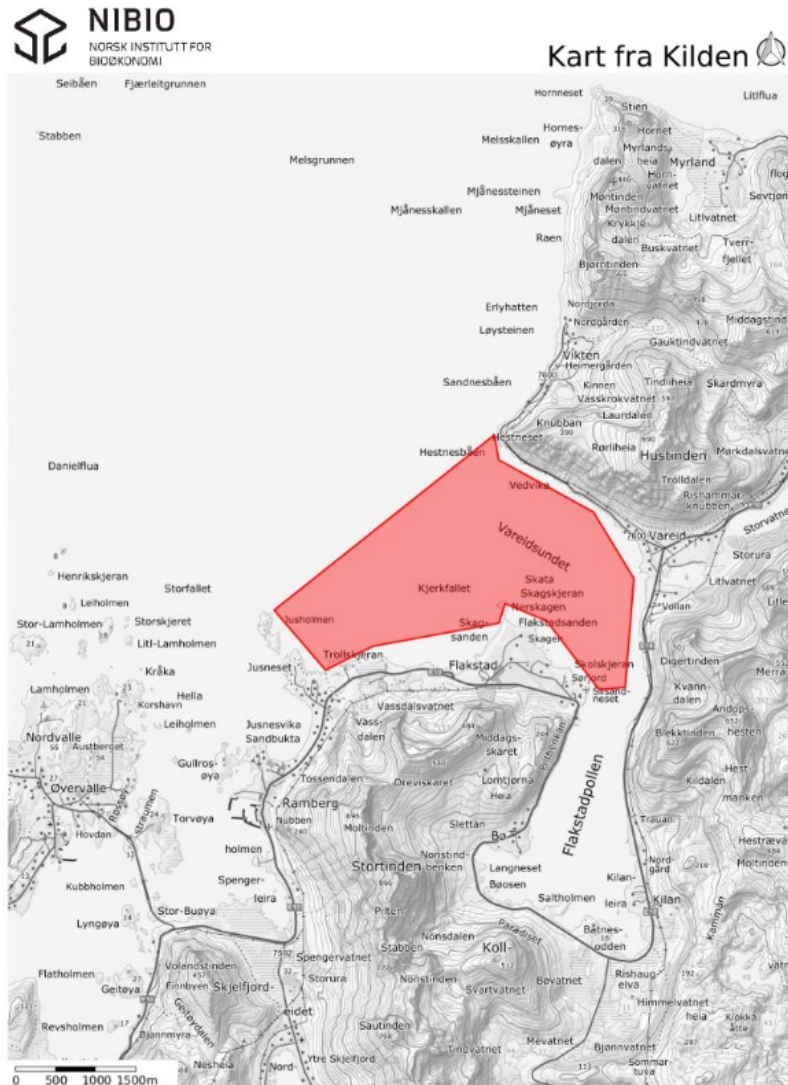
Vareidsundet

– svært viktig

Kunnskapsgrad: god (hele året)

Vareidsundet er et grunt havområde av særlig betydning for overvintrende sjøfugler, og opptil 10 gulneblom (VU) og 5 islom overvintrer. En del ærfugler (VU) hekker også i området, og ansamlinger på opptil 150 ærfugler (hanner) er observert sent i mai.

Vareidsundet er en del av Lofoten IBA (Important Bird and Biodiversity Area).

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

15.10.2021

Figur 4. Vareidsundet. Kilde: Nibio.

Tabell 4. Maksantall fra Vareidsundet.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	450 ind. 17. april 2018
Praktærfugl	LC	LC	81 ind. 1. feb. 2019
Havelle	NT	VU	200 ind. 20. april 2016
Teist	NT	LC	30 ind. 14. april. 2019
Alke	VU	NT	44 ind. 2. juni 2020
Gulneblom	VU	NT	55 ind. 14. april 2019
Islom	-	LC	5 ind. okt.-mai.

Tabell 5. Maksantall fra Flakstadpollen.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	250 ind. 29. april 2011
Praktærfugl	LC	LC	50 ind. 5. mars 2014
Sjørorre	VU	VU	20 ind. 25. feb. 2015
Havelle	NT	VU	50 ind. 5. mars 2014
Siland	LC	LC	94 ind. 1.-8. juni 2017 og 121 ind. 11. sept. 2010
Laksand	LC	LC	316 ind. 14. august 2020
Sangsvane	LC	LC	22 ind. 14. januar 2021
Teist	NT	LC	6 ind. 30. januar 2016
Tjeld	NT	NT	281 ind. 1. april 2019
Fjæreplytt	LC	LC	51 ind. 17. des. 2011
Alke	VU	NT	14 ind. 22. mai 2014
Hettemåke	CR	LC	Opptil 10 par (hekking) årlig.
Makrellterne	EN	LC	31 par (hekking) 2015
Rødnebbterne	LC	LC	29 par (hekking) 2015
Gulnebbblom	VU	NT	7 ind. 16. jan. 2021
Islom	-	LC	5 ind. 1 feb. 2019

Vikten (sjø)

- svært viktig

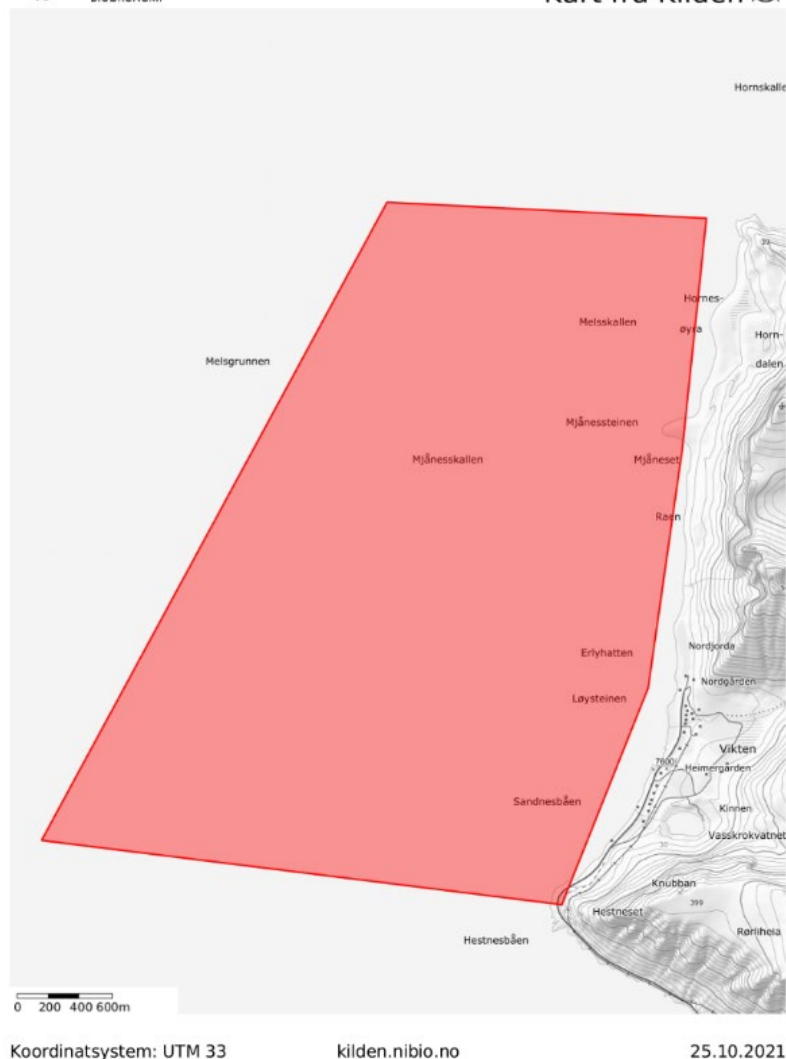
Kunnskapsgrad: God

De grunne sjøområdene utenfor Vikten er et viktig område for sjøfugler hele året, men spesielt om vinteren samles større ansamlinger av arter som ærfugl (VU) og havelle (NT).

Vikten er en del av Lofoten IBA (Important Bird and Biodiversity Area).

Kart fra Kilden

Figur 6. Vikten. Kilde: Nibio.

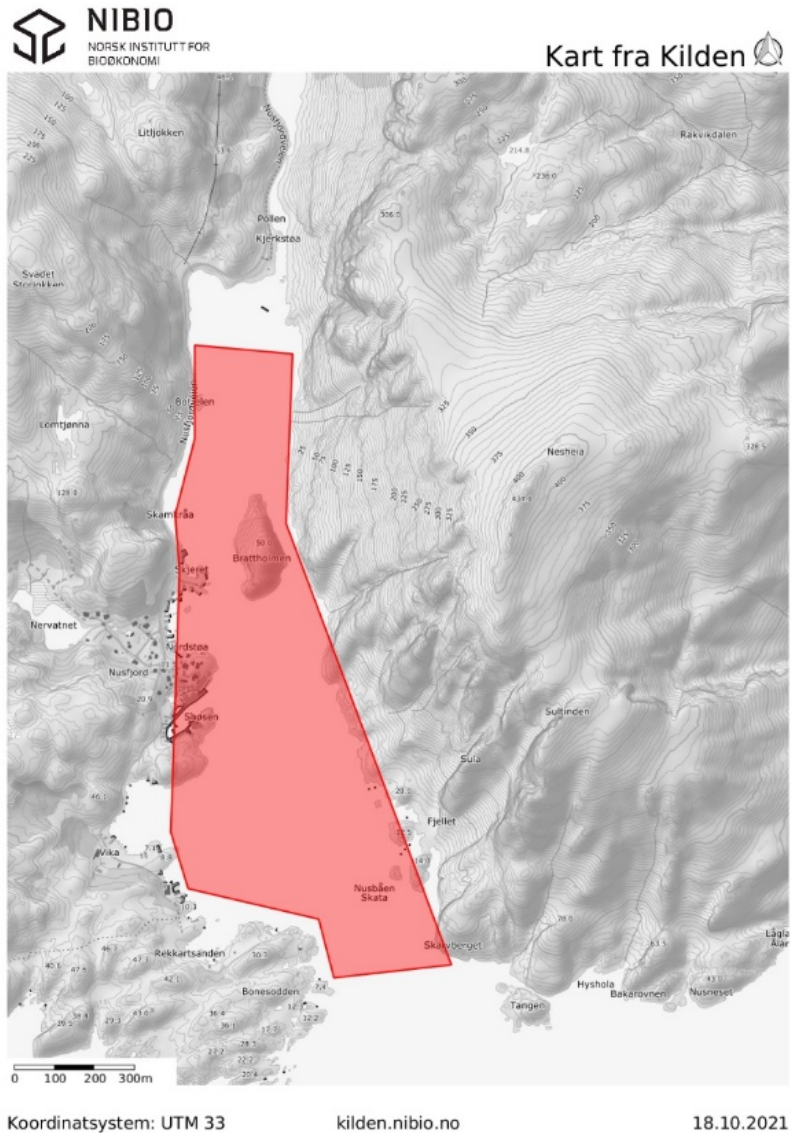
Tabell 6. Maksantall fra Vikten.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	300 ind. 30. januar 2014 og 19. april 2009.
Praktærfugl	LC	LC	55 ind. 18. feb. 2018
Havelle	NT	VU	130 ind. 18. okt. 2014
Svartand	VU	LC	37 ind. 14. april 2012
Siland	LC	LC	94 ind. 1.-8. juni 2017 og 16 ind. 28. juli 2015
Teist	NT	LC	13 ind. 28. juli 2020
Gulnebbblom	VU	NT	12 ind. 4. mai 2019
Islom	-	LC	6 ind. 30. jan.-2. feb. 2014

Nusfjord

Kunnskapsgrad: God for de innerste delene av vika.

Nusfjord er en beskyttet vik på innersiden av Lofotveggen. I tillegg til noen fåtallig hekkepar teist (NT), de fleste rundt Brattholmen, er det forekomstene av hekkende krykkjer (EN) som er av særlig verdi. Krykkjene hekker både på bygninger ved handelstedet, på Brattholmen og i Skarvberget ytterst i vika. Fordelingen av parene fordeler seg noe ulikt år for år, men de største forekomstene er i dag tilknyttet bebyggelsen.

Figur 7. Nusfjord. Kilde: Nibio.

Tabell 7. Maksantall fra Nusfjord.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Krykkje	EN	NT	136 ind. (hekking) 21. mai 2018
Teist	NT	LC	11 ind. 24. april 2013 og 12 ind. 16. november 2017

KRYKKJA I FRITT FALL

Krykkje er oppført som sterkt truet (EN) på Norsk rødliste for arter fra 2021. Det er flere årsaker til krykkjas bestandsnedgang, blant annet klimaendringer og endringer i mattilgang som følge av dette. Overfiske, predasjon kombinert med dårligere koloniforsvar og menneskelig forstyrrelse er andre faktorer (kilde: www.seapop.no).

Det er en tendens at koloniene i fiskevær og havner er stabile eller økende, mens de store koloniene langt til havs minker urovekkende. Krykkje er en art som hekker tett for å samarbeide mot predatorer. Jo flere krykkjer i kolonien, jo bedre blir forsvaret. Når krykkjene blir færre i kolonien minker også effektiviteten av det felles forsvaret ovenfor predatorer, og fuglene havner i en negativ spiral. Hekking nært mennesker kan gi noe beskyttelse dersom de får være i fred.

I 2005 gjennomførte BirdLife Norges lokallag i Lofoten en totaltelling av krykkjer ved tilgjengelige områder (uten bruk av båt) i Vest-Lofoten (Flakstad og Moskenes). 1700 reir i det som nå er Oddan naturreservat reir ble telt opp, og sammen med andre mindre forekomster ble hele 2252 par/reir med krykkjer lokalisert. Når vi 13 år (2018) etterpå gjentok tellingen, ble bare 663 reir i bruk loggført.

I Nusfjord og på Tind var det nå laget hyller på bygninger for krykkjene. Ved flere lokaliteter har antallet krykkjer økt noe, og kanskje er det fugler fra Oddan og Hamnøy som har skiftet hekkeplass.

I Flakstad hekker krykkja kun i Nusfjord. Her er det stor velvilje for å ta vare på krykkjene, som hekker både på bygninger og på berg i sundet. Det er laget flere rapporter som beskriver forekomsten, og det er nå også satt av penger til å sammenfatte kunnskap om forbedringstiltak. Ikke bare er krykkjene verdifulle i seg selv, og en truet art som fortjener vår omsorg. Den er også en svært vakker måkefugl, tillitsfull og fotogen. I luften gjør den fantastiske akrobatiske øvelser, til glede for turister som står klar med kamera, og som får oppleve fugleliv på nært hold.

Men helhetsbilde er dessverre at krykkja dessverre har fått sine bestander redusert med rundt 70 % også i vårt område. Det stemmer godt inn med nasjonal, og reflekterer for så vidt også internasjonal nedgang. På den internasjonale rødlisten fra Verdens naturvernunion (IUCN) er nemlig arten oppført som truet (sårbar), og krykkjas tilbakegang er dermed et omfattende, globalt problem.

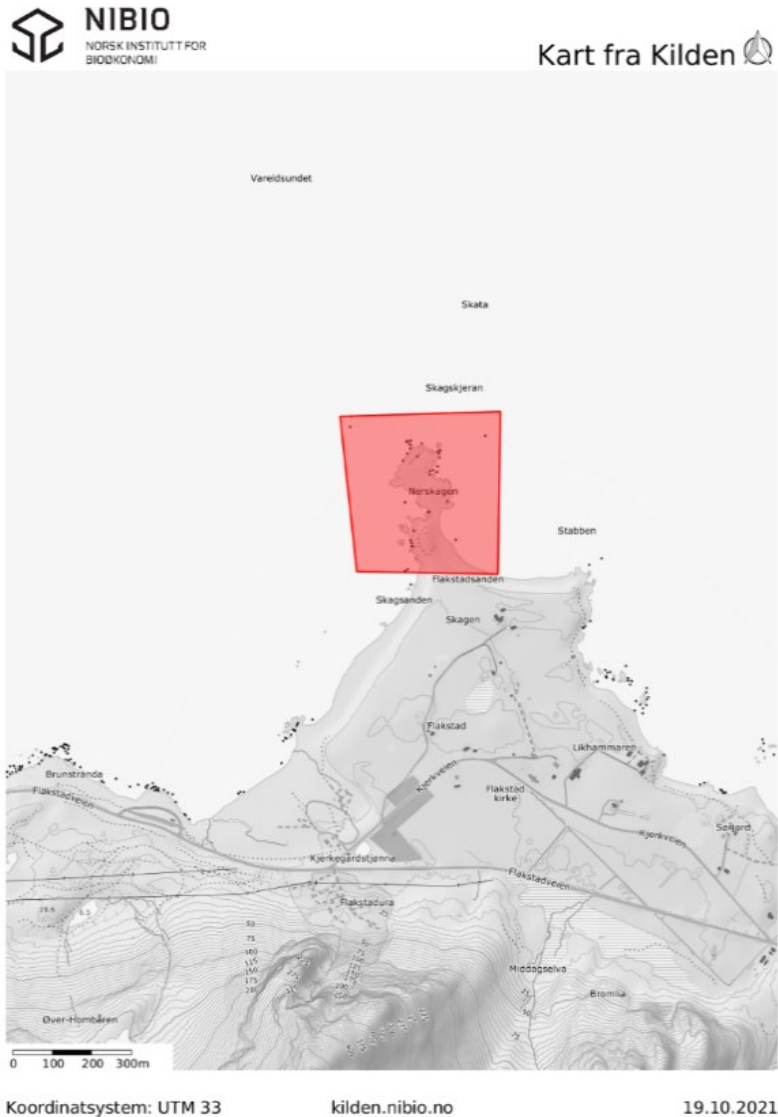

Foto: Håvard Eggen.

Nerskagen

Kunnskapsgrad: God

Nerskagen er en liten holme med forbindelse til strendene på Flakstad ved lavvann. Holmen er et viktig for hekkende og rastende fugler, med spesielt høy tetthet av hekkende fugler. Av særlig interesse er flere par hekkende rødnebbterne, hekkende sandlo, rødstilk (NT) og tjeld (NT). Nerskagen er et mye brukt næringsøksområde for fjæreplytt vinterstid, og ulike vadere raster i trekketidene.

Figur 8. Nerskagen. Kilde: Nibio.

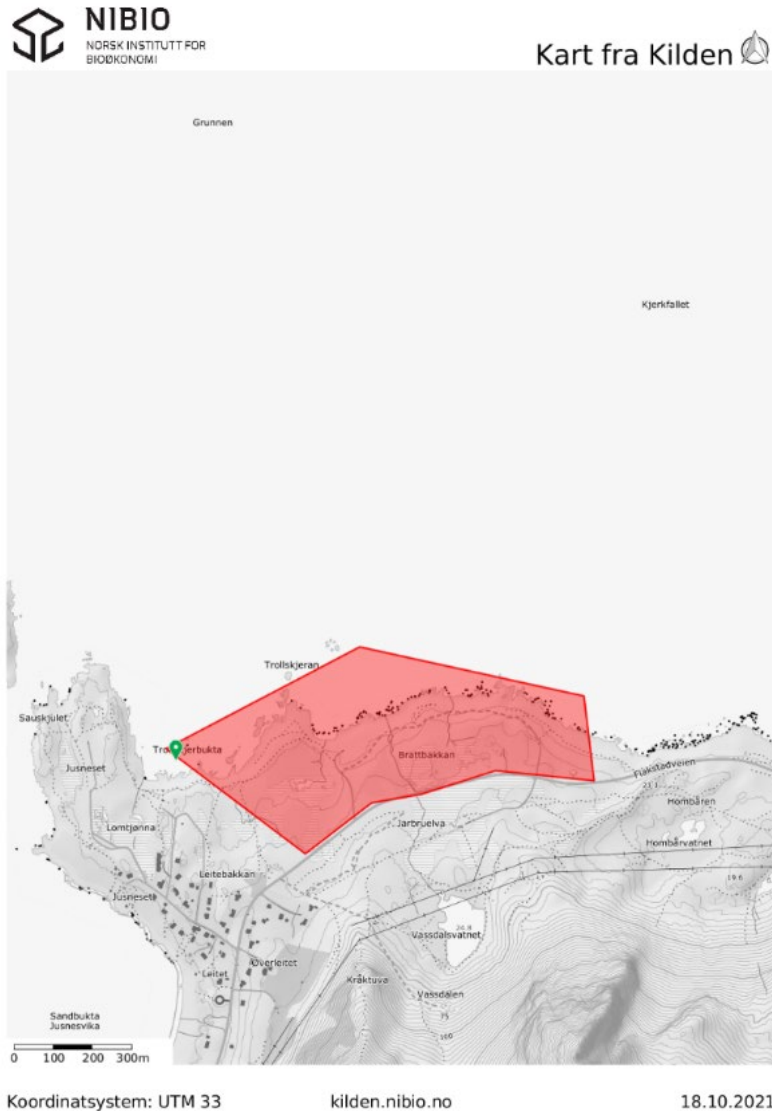
Tabell 8. Maksantall fra Nerskagen.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Tjeld	NT	NT	2 par (hekker)
Rødstilk	NT	LC	1 par hekker
Sandlo	LC	LC	1 par hekker
Fjæreplytt	LC	LC	24 ind. 14 mars 2021
Rødnebbterne	LC	LC	20 ind. (hekking) 23. juli 2021

Trollskjeran/Brattbakkkan

Kunnskapsgrad: god (hele året)

Havområdene utenfor Nedre Leite er svært viktige områder for ulike sjøfugler, se beskrivelse for Vareidsundet og Vikten. Et myrområde/dam sør for Trollskjeran er et viktig landskapselement. Her hekker enkeltbekkasin, og krikkand og stökkand er av og til samlet utenom hekketiden. Av hekkende vadefugler finner vi spredte par med tjeld (NT), rødstilk (NT) og sandlo. Tyvjo (VU) hekker år og annet i dette området.

Figur 9. Trollskjeran/Brattbakkkan. Kilde: Nibio.

Sandnesbukta/Leira og Sandneset – Svært viktig

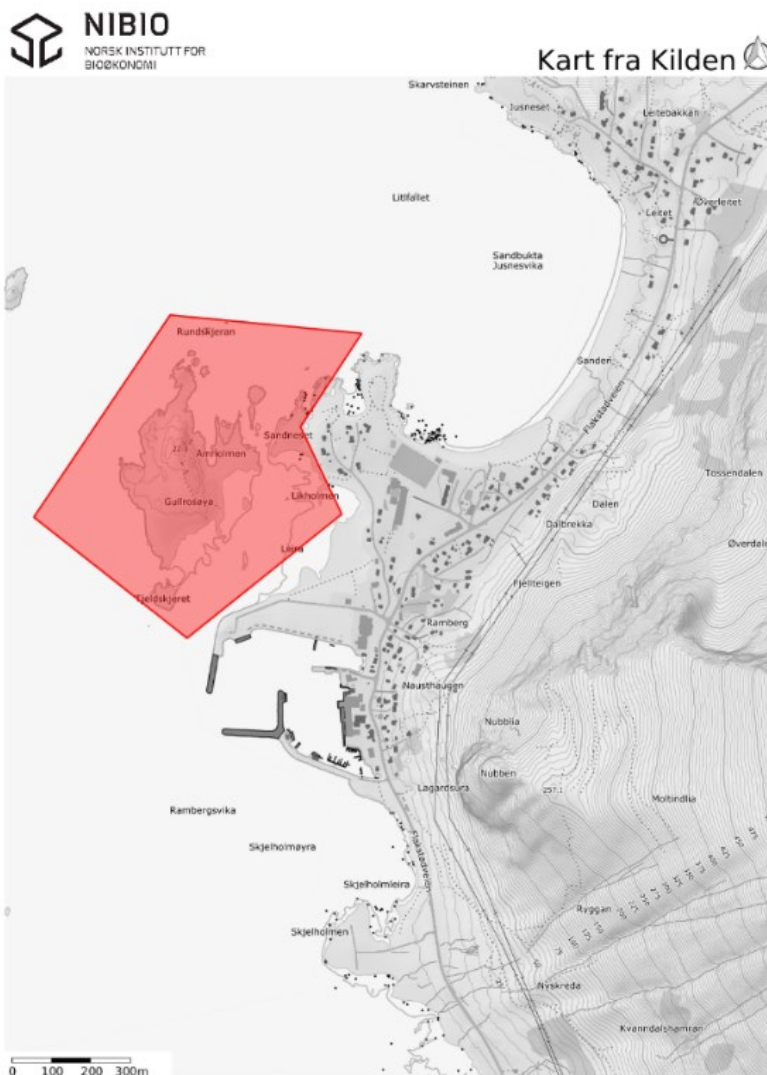
Kunnskapsgrad: god (hele året).

Sandnesbukta/Leira er et grunt bløtbunnsområde rett nord for industritomta på Ramberg, skjermet av Sandneset i nord og Gullrossøya i vest. Områdets verdi ligger først og fremst i mudderflatene blottlagt ved fjære sjø, som er spiskammers for så regionale fugler og trekkfugler på vei til/fra hekkeplasser lengre nord. Det grunne området benyttes også av bl.a. sangsvaner og ulike ender ved flo sjø (både fiskespisende og plantespisende arter). Næringen fuglene finner der gir grunnlag for en ekstra tett hekkeforekomst av flere arter, og området er viktig for fugler hele året. Merk spesielt funksjonen for overvintrende storspover. De siste årene har også tjeld (NT) overvintret.

Innerst i vika (mot øst) renner det ut en bekk viktig for kvartbekkasin og enkeltbekkasin senhøstes og vinterstid.

Fiskemåke (VU), makrellterne (EN) og rødnebbterne hekker. Likholmen er den viktigste hekkeplassen, og de siste årene har rundt 10 par makrellterne hekket her. Vadere som storspove (EN), sandlo, rødstilk (NT) og tjeld (NT, cirka 10 par) hekker.

Bukta er viktig for rastende og næringssøkende måker, tidvis i bemerkelsesverdig store antall. Sjøarealene mellom Gulrossøya – Torvøya og Mulstøa beskrives ikke her, men er viktig for sjøfugler hele året. Grunne områder, holmer og skjær skaper overvintringsområder, myteplasser, områder for næringssøk og rast for praktærfugler, ærfugler (VU), siland, laksand, toppskarv, storskarv (NT) m.fl.

Figur 10. Sandneset/Leira. Kilde: Nibio.

Tabell 9. Maksantall fra Leira og Sandneset.

Art	Nasjonal rødlitestatus	Global rødlitestatus	Antall og dato
Stokkand	LC	LC	91 ind. 11. okt. 2013
Sangsvane	LC	LC	7 ind. 8. feb. 2021
Storspove	EN	NT	25 ind. 28. januar 2021
Tjeld	NT	NT	45 ind. 22. april 2017
Fjæreplytt	LC	LC	25 ind. 11. mars 2011
Hettemåke	CR	LC	15 ind. 21. nov. 2018
Fiskemåke	VU	LC	225 ind. 6.-8. april 2020
Gråmåke	VU	LC	1400 ind. 14. feb. 2018.
Svartbak	LC	LC	100 ind. 23. sept. 2018
Polarmåke	-	LC	13 ind. 14. feb. 2018
Grønlandsmåke	-	LC	5 ind. 22. januar 2017
Sildemåke	LC	LC	26 ind. 12. mai 2020
Makrellterne	EN	LC	54 ind. 27. juli 2021
Rødnebbterne	LC	LC	24 ind. 7. aug. 2011

Næringstomta Ramberg

Kunnskapsgrad: god (hele året).

Arealet er gruslagt, og slike åpne områder blir ansett som gunstig for en rekke hekkende fugler, først og fremst fiskemåke (VU). Vadefugler som tjeld (NT) og sandlo hekker også. Umiddelbar nærhet til næringssøksområder ved Leira og Ramberg havn er en gunstig faktor.

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOLOGI

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

25.10.2021

Figur 11. Næringstomta Ramberg. Kilde: Nibio.

Tabell 10. Maksantall fra næringstomta Ramberg.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Fiskemåke	VU	LC	46 ind. (hekking) april 2019

TJELDEN- DET KJÆRESTE VÅRTEGNET

Når vinden blåser svalt fra sør og dagene blir lengre, våkner både mennesket og naturen til liv. Lengselen etter vårens dirrer i kropp og sjel. Tidligst gjør signalene om vår seg gjeldende langs kysten, med den milde sjølufta. På ettervinteren, i slutten av februar mangler mye og mangt. Stillheten er påtakelig. Bare bølgenes skvulp og noen fjæreplytter ytterst i flomålet høres. Så kommer de- Toget med stilige, sorte, hvite og røde fugler: først åtte av dem, så en hel hærskaer! Målbevisst stryker de nordover langs kyststripen. De skal hjem, de har planer. Og som alltid annonseres ankomsten av livlige toner fra lange, røde nebb.

Fuglene vi snakker om er selvsagt tjeld, ofte det aller første vårtegn for befolkningen langs vår 100 915 kilometer lange kyststripe. I Nord-Norge dukker de første tjeldene opp i månedsskiftet februar/mars, og i Nordland er 12. mars utpekt som «tjeld-dagen». Da har allerede antallet med sprell levende vårtegn blitt såpass betydelig at også de uten kikkert legger merke til dem. Bortover bergene sitter de på nøye avmålte arealer. De langlivede vadefuglene vender tilbake til faste hekkeplasser hvert år.

Det er fjærområdene som gjør en ankomst så tidlig på året mulig. En fristende matbuffet venter! Selv om vinteren holder jernhånda over resten av landskapet og kler den i hvitt, er overgangen mellom land og hav blottlagt og innbydende. Tidevannsforskjellene og det varme Atlanterhavet sørger for å holde isen borte fra den myke sjøbunnen som avdukes to ganger i døgnet ved fjære sjø. Skjell, muslinger og snegler går på høykant ned i sultne tjeldmager, og sikrer energireserver før en travel hekkesesong. I hekkesesongen vil også fjærområdene bli hyppig besøkt, slik de blir det av utallige andre lokale fugler og trekkfugler. Fjæra er matbutikken, og alt er gratis! Et av de viktigste rasteområdene for tjeld i Norge er de store strandflatene i Kilan i Flakstad, der hjerteskjell er en favoritt.

Ikke sjelden opplever tjeldforeldrene at egg og unger går tapt. Da samles de atter en gang i den livgivende fjæra, mens andre fugler har sultne unger å mette. Lykken er rikelig med festmat og tankene om en ny sjanse til et vellykket familieliv neste år. I løpet av august og september har tjelden langs norskekysten forlatt de norske fjærene til fordel for utlandet. I de store bløtbunnsarealene i det 11 500 km² store Vadehavet ved kysten av Danmark, Tyskland og Nederland, et av verdens viktigste våtmarksområder, samt i attraktive områder langs den engelske østkysten, finner vi igjen våre tjeld vinterstid.

Tjelden står som nær truet på den globale rødlista til Verdens naturvernunion (IUCN), og er nå også rødlistet som nær truet her til lands. En ikke-bærekraftig, industriell høsting av muslinger er en av årsakene til bestandsnedgangen. Overvåkingsdata fra fuglestasjonene våre i Sør-Norge at antallet tjeld som trekker forbi har gått klart tilbake de siste 25 årene. Tjeldens leveområder må beskyttes. Vi har ingen vårtegn å miste!

Foto: Martin Eggen.

Spengerleira

Kunnskapsgrad: god (hele året)

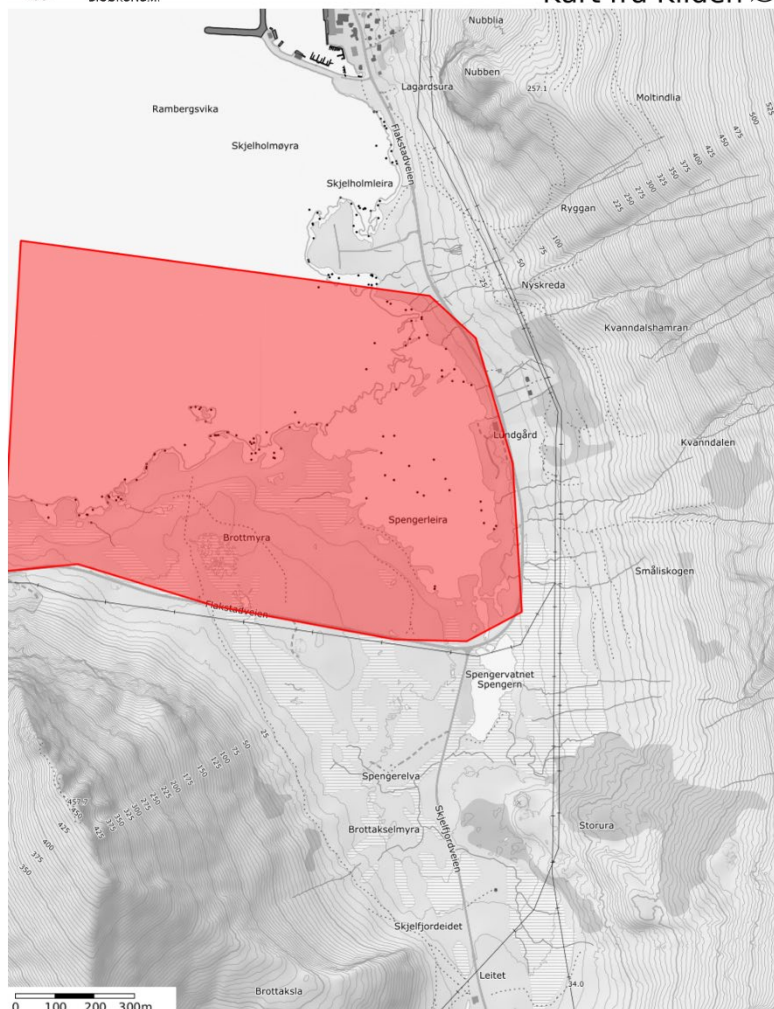
Spengerleira er en mudder- og sandfjære på sørsiden av Ramberg. Svært lave holmer og steinområder øker dynamikken i landskapet, og speiles i mengden ulike fuglearter som benytter området. Innerst mot E10, mot Spengervatnet, bærer området preg av mer vegetasjon, og myrområder omkranser fjæra.

Småspove (NT), tyvjo (VU) og makrellterne (EN) hekker. Spengerleira er også av betydning for næringsøkende storspover (EN), spesielt utenom hekketiden, inkl. vinter.

NIBIO
NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

23.11.2021

Figur 12. Spengerleira. Kilde: Nibio.

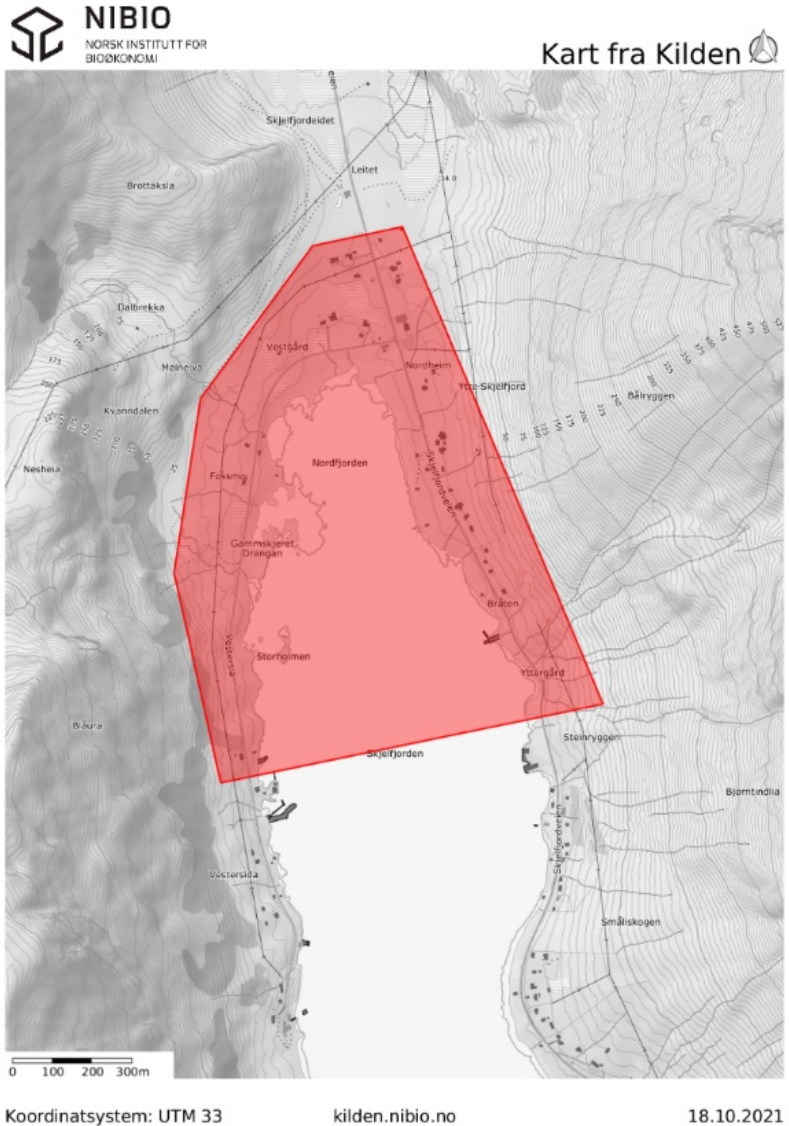
Tabell 11. Maksantall fra Spengerleira.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Storspove	EN	NT	13 ind. vinteren 2018/2019.
Småspove	NT	LC	1 par hekker de fleste år.
Rødstilk	NT	LC	2-3 par hekker.
Tjeld	NT	NT	Cirka 8 par hekker.
Tyvjo	VU	LC	1 par (hekker) de fleste år.
Fiskemåke	VU	LC	Opptil 20-30 rastende. Opptil 10 par hekker.
Gråmåke	VU	LC	100 ind. juli 2019
Makrellterne	EN	LC	12 ind. (hekking) 24. juli 2014.
Rødnebbterne	LC	LC	10 ind. juli 2019. 2 ind. (hekking) 2014.

Skjelfjorden

Kunnskapsgrad: god (hele året)

Nord i Skjelfjorden finner vi attraktive våtmarksbiotoper og gruntvannsområder for arter som stokkand, siland, laksand, fiskemåke (VU) og gråhegre. Opptil 2 par storspover (EN) hekker. Nord for krysset ut mot vestsiden av Skjelfjord er det et viktig restareal (myr) med opptil 10 par hekkende fiskemåker.

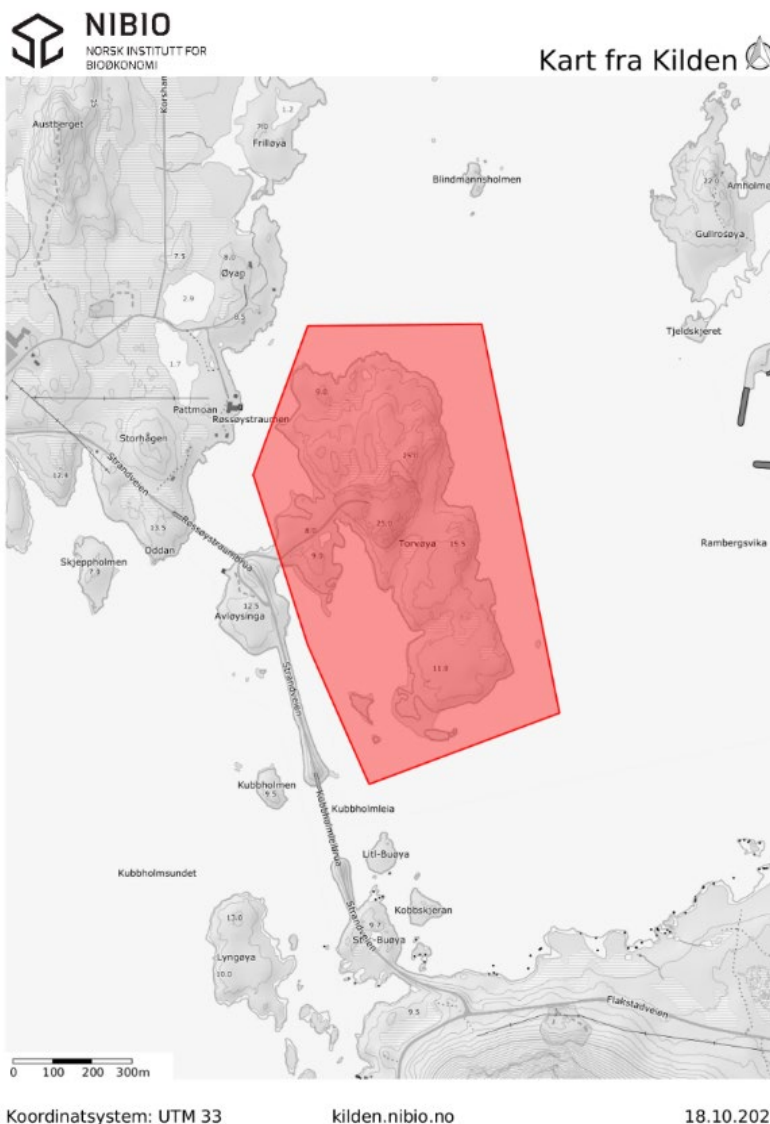

Figur 13. Skjelfjorden. Kilde: Nibio

Torvøya

Kunnskapsgrad: mindre bra

En rekke ulike sjøfuglarter hekker på Torvøya og på små holmer og skjær rundt. Straumer og gruntvannsområder i nærheten gir gode muligheter for næringssøk. Årlig sees kull med ærfugler (VU) rundt Torvøya, og det hekker trolig teist (NT) på øyas østside. Andre hekkearter i området er storspove (EN), gråmåke (VU), svartbak, fiskemåke (VU), rødnebbterne og makrellterne (EN). Området er ikke skikkelig kartlagt.

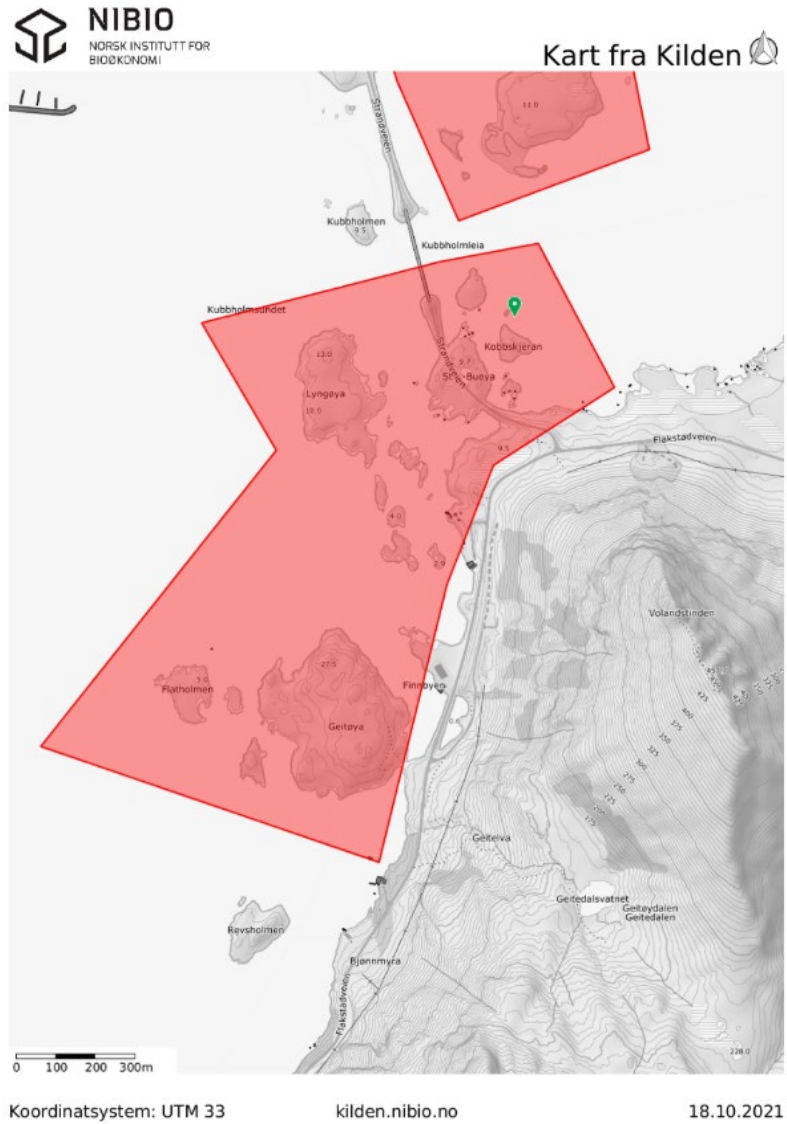
Figur 14. Torvøya. Kilde: Nibio.

Tabell 12. Maksantall fra Torvøya.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	50 ind. 1.-2. juni 2021 og 60 ind. 19. mars 2017.
Storspove	EN	NT	1 par hekker de fleste år.
Tyvjo	VU	LC	1 par (hekker) de fleste år.
Gråmåke	VU	LC	90 ind. (hekking) 6. juni 2019.
Makrellterne	EN	LC	15 ind. (hekking) 7. juli 2021.

**Stor-Buøya, Lyngøya,
Flatholmen og Geitøya**
Kunnskapsgrad: mindre bra.

Hekkende arter i dette området er grågås, ærfugl (VU), tjeld (NT) og storspove (EN). Området er ikke skikkelig kartlagt.

Figur 15. Stor-Buøya, Lyngøya, Flatholmen og Geitøya. Kilde: Nibio.

GRÅMÅKE - OGSÅ VANLIGE ARTER KAN BLI RØDLISTET

Gråmåken hekker mange steder i Flakstad. Men er i tilbakegang, og nå rødlistet. Rødlista er en liste for arter i markert tilbakegang og/eller arter som har en liten og sårbar bestand i Norge. Man sier gjerne at slike arter står i fare for å utryddes dersom ikke de negative faktorene slutter å virke. Det er en dramatisk måte å si det på. Likevel er det sant. Noen svingninger i bestandene er naturlig, men artene på rødlisten har som regel en slik tilbakegang at det bør bekymre, og for de fleste har man identifisert menneskeskapt trusler. Et av våre nasjonale miljømål er å forbedre tilstanden til arter på rødlisten, det vil si at man stanser den negative utviklingen.

På grunn av synkende bestander av gråmåke, er det nå ikke lenger tillatt å jakte på den. Det er ikke tillatt å jakte på noen måkearter i Norge per dags dato. Gråmåkebestanden i Barentshavet (Troms og Finnmark) er redusert med cirka 80 %. Vi har få data fra Norskehavet, men trolig er det tilbakegang også her, basert på enkelttelling i utvalgte naturreservater gjennom Statsforvalterens sjøfuglovervåkning. Tilbakegangen nasjonalt kan være opptil 50 %, og arten er nå rødlistet nasjonalt som sårbar. I Sverige og Finland er bestandsnedgangen tilsvarende stor (arten er kategorisert som sårbar i Sverige), og tilbakegang er også registrert i Danmark og Storbritannia.

Foto: Håvard Eggen

Sandbotn/Yttersand –

Svært viktig

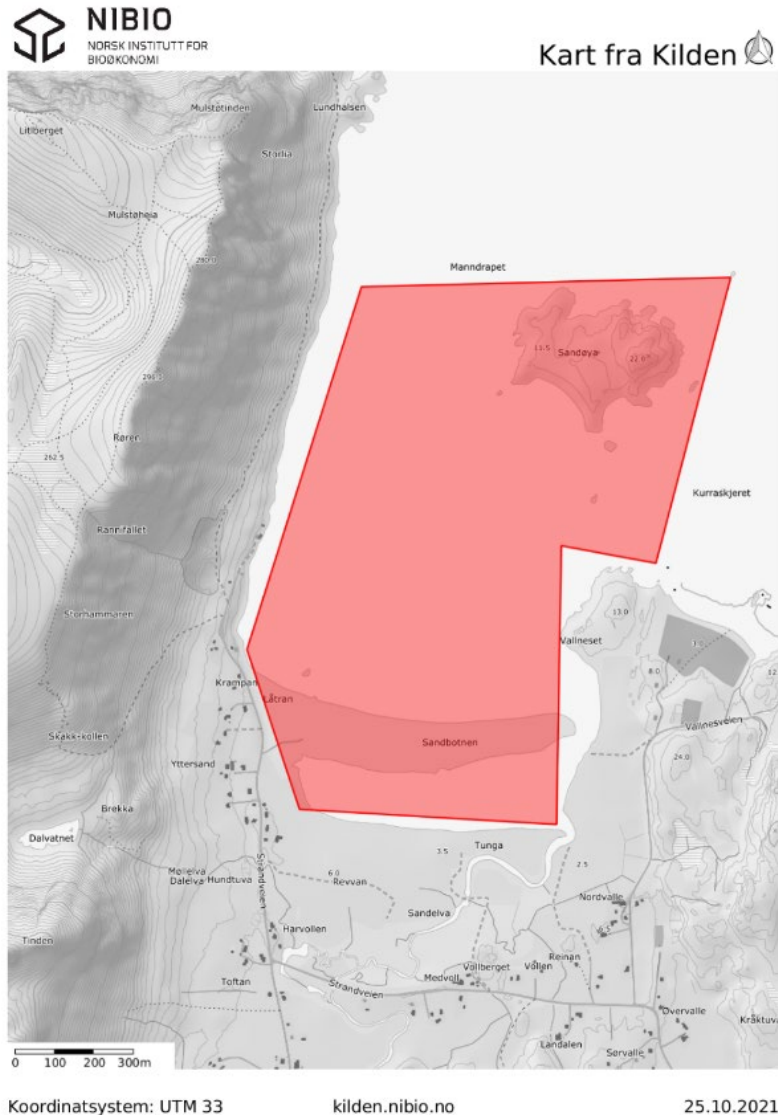
Kunnskapsgrad: god

Ved Yttersand ligger en lang sandstrand med et grunt havområde utenfor. Ytterst finner vi Sandøya, som bl.a. årlig huset et betydelig antall hekkende svartbak og gråmåker (VU, totalt rundt 50 par). Ærfugl (VU), laksand og tjeld (NT) raster på Sandøya, da det er lite ferdsel her og dermed en frisione.

Gjennom årene har det bygget seg opp en «landtunge» som skjærer den innerste delen av Sandbotn mot havet, og det er skapt en «lagune» med strandenger og mudderflater av uvurderlig verdi for lokale hekkfugler og fugler på trekk. Opptil 1000 vadefugler er sett samtidig på mudderflatene, mens strandengene blir brukt av ulike gjess (som grågås, kortnebbgås og tundragås). Opptil 100 tjeld (NT) og 150 fiskemåker (VU) sees regelmessig i sommerhalvåret. Flere par med tjeld, fiskemåker og gråmåker hekker ved og rundt stranda og lagunen. Området er også et viktig oppvekstområde for flere kull med gravand.

Ved Sandelvas utløp hekker det et betydelig antall sandsvaler (VU). Sommeren 2021 var det cirka 45 aktive reirhull i bruk. Store antall heipiplerker (gjerne flere hundre) raster i området om høsten.

Det grunne havområdet er først og fremst attraktivt for fiskespisende arter som gulneblom (VU), islom, smålom, siland og laksand, samt fiskende måker og terner. Smålom som hekker i fjellområdene fisker også hyppig ved Sandbotn, og forer ungene med mat fra havet. Tyvjoen (VU) sees med opptil 3-4 individer samtidig i sommerhalvåret.

Figur 16. Sandbotn. Kilde: Nibio.

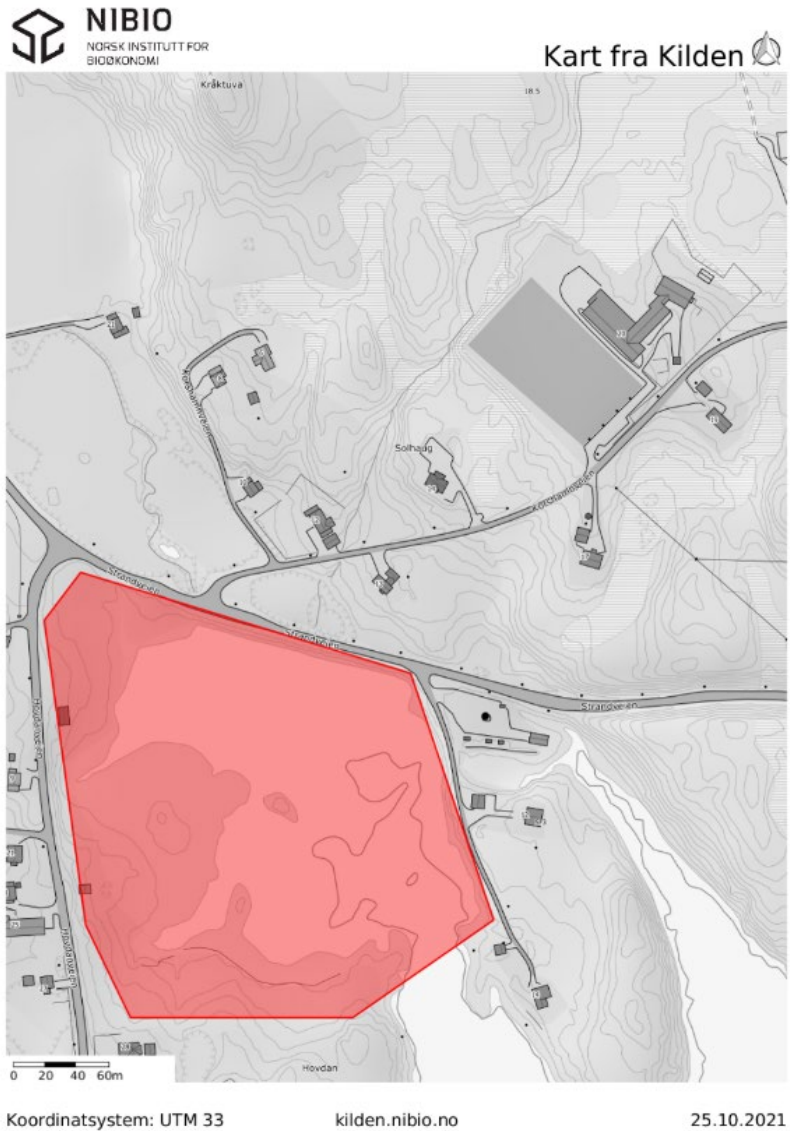
Tabell 13. Maksantall Sandbotn.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Gravand	LC	LC	25 ind. 21. april 2018
Siland	LC	LC	70 ind. 26. sept. 2019
Laksand	LC	LC	230 ind. 29. august 2019
Grågåås	LC	LC	270 ind. 6. august 2020
Krikkand	LC	LC	85 ind. 15. sept. 2016
Storspove	EN	NT	35 ind. 19. april 2021 og 17. april 2016
Tjeld	NT	NT	95 ind. 18. august 2016
Fjæreplytt	LC	LC	40 ind. 18. mars 2020
Myrsnipe	LC	LC	660 ind. 27. august 2018
Dvergsnipe	LC	LC	125 ind. 21. august 2014
Rødstilk	NT	LC	20 ind. 29. juni 2013
Fiskemåke	VU	LC	150 ind. 12. juli 2018
Gråmåke	VU	LC	300 ind. 9. feb. 2014
Svartbak	LC	LC	200 ind. 11. mars 2016 og 9. feb. 2014
Polarmåke	-	LC	15 ind. 3. mars 2015
Sildemåke	LC	LC	53 ind. 22. juli 2021
Tyvjo	VU	LC	7 ind. 13 juli 2020
Makrellterne	EN	LC	70 ind. 28. mai 2020
Rødnebbterne	LC	LC	40 ind. juni 2021
Gulnebbblom	NT	NT	Regelmessig 1-3 ind., sjelden sommer
Islom	-	LC	Regelmessig 1-2 ind., sjelden sommer
Sandsvale	VU	LC	80 ind. 3.-5. juni 2021 (hekking)

Fredvangleira

Kunnskapsgrad: god

Fredvangleira er et bløtbunnsområde med betydelig andel strandeng. Området har stor betydning som oppvekstområde for grågjess. Det hekker også tjeld (NT), rødstilk (NT), fiskemåke (VU) og sildemåke ved Fredvangleira. Området er også av en viss betydning for vadere på trekk, og et tresifret antall vadere kan raste samtidig på høsten.

Figur 17. Fredvangleira. Kilde: Nibio.

Tabell 14. Maksantall fra Fredvangleira.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Grågås	LC	LC	160 ind. 12. august 2017
Tjeld	NT	NT	72 ind. 11. mars 2014
Myrsnipe	LC	LC	62 ind. 24. august 2014 og 60 ind. 2. sept. 2018
Fiskemåke	VU	LC	90 ind. 4. april 2017

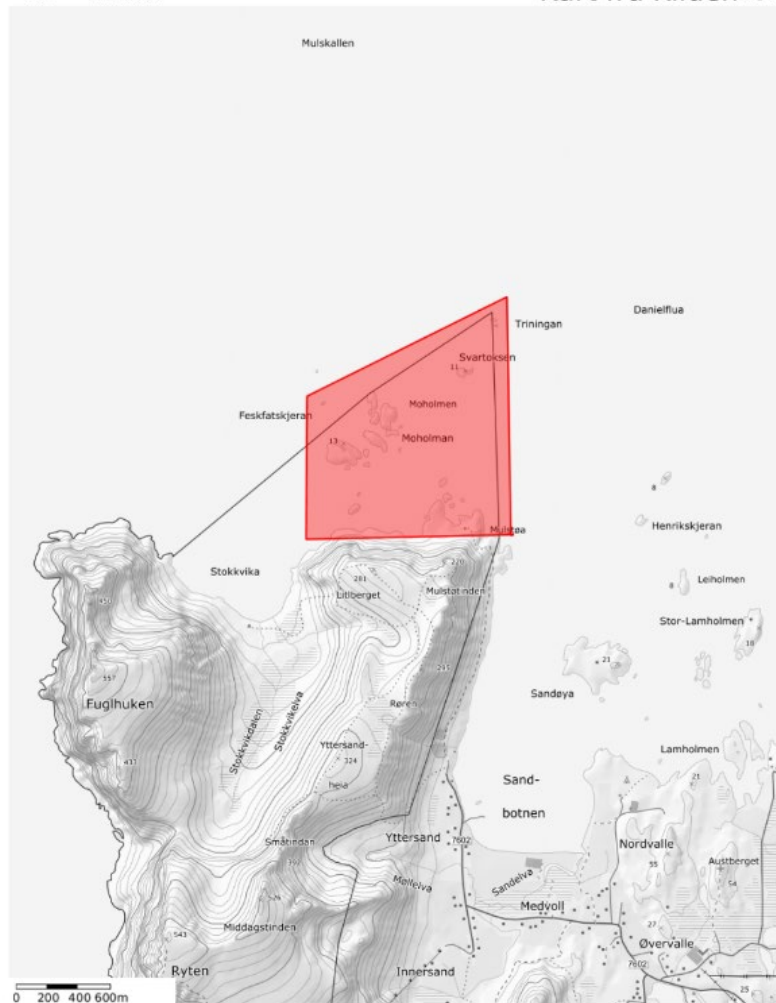
Mulstøa/Moholman

På Mulstøa hekker det ett par tjeld. Av spurvefugler hekker bl.a. skjærpiplerke og steinskvett. Større mengder toppskarv og teist raster gjerne på og rundt holmer og skjær utenfor Mulstøa. I forbindelse med kartlegging på oppdrag fra nasjonalparkstyret i Lofotodden nasjonalparkstyre ble Moholman undersøkt spesielt i 2021 (Eggen 2021).

Undersøkelsene avdekket 8 rugende gråmåker (VU) og 12 rugende svartbak, noe som er omtrent på linje med tidligere undersøkelser (Larsen og Wergeland 2013). 4 tjeld (NT) og 14 teist (NT) ble også registret. På vårparten og under mytetiden (fjærfelling) raster tidvis større mengder svartand (VU) i området. Også andre dykkender og fiskeender kan opptre i større flokker.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

19.10.2021

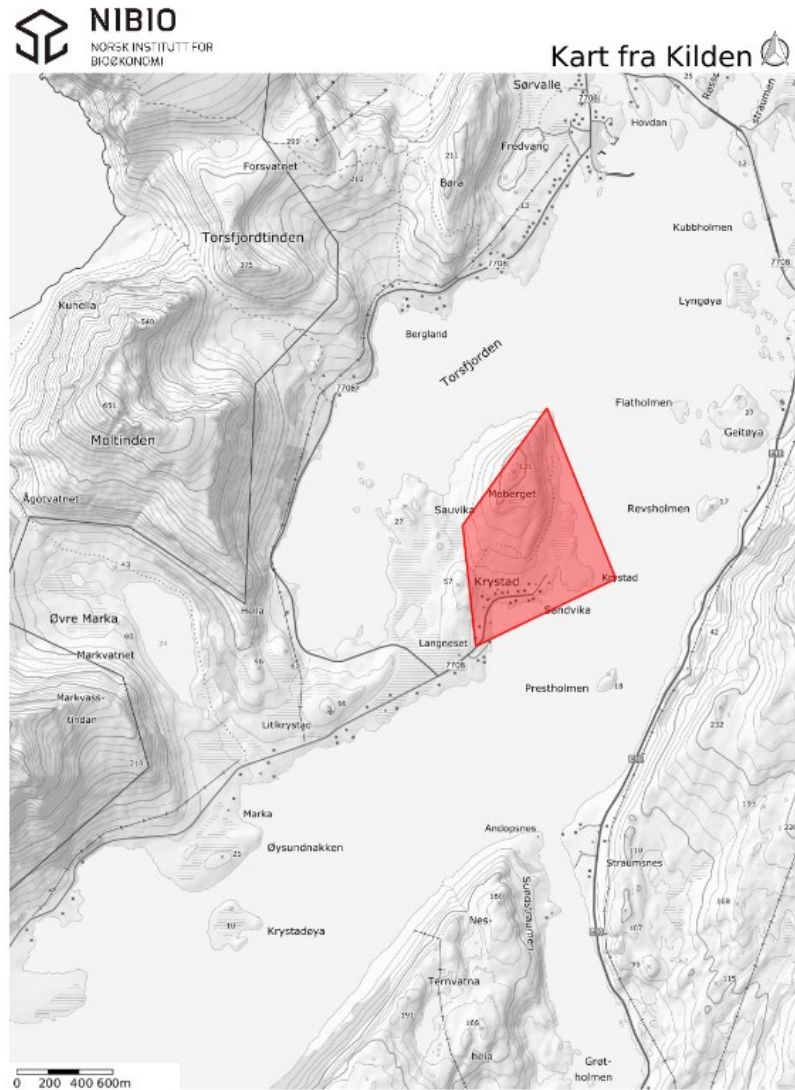
Figur 18. Mulstøa/Moholman. Kilde: Nibio.

Tabell 15. Maksantall fra Mulstøa/Moholman

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Ærfugl	VU	NT	220 ind. 5. november 2014, 250 ind. 11. juli 2014 og 230 6. aug. 2012
Praktærfugl	-	LC	39 ind. 15 april 2021
Svartand	VU	LC	130 ind. 29. mai 2021 og 49 ind. 26. juli 2014
Fjæreplytt	LC	LC	25 ind. 4. november 2015
Fiskemåke	VU	LC	40 ind. 17.mai 2014
Teist	NT	LC	45 ind. 13. mars 2021
Toppskarv	LC	LC	200 ind. 18. juni 2016 og 218 ind. 25 juni 2011

Krystad

På Krystad finnes det en større koloni med sildemåke (15-20 par) iblandet enkelte par andre «stormåker» (svartbak og gråmåker, VU). Småspove (NT) hekker år om annet i området, mens opptil 2 par storspover (EN) er registrert i hekketiden. Også tjeld (NT) og rødstilk (NT) hekker. Jordugle hekker enkelte år i dette området som også huser en hel del liryper.

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

19.10.2021

Figur 19. Krystad. Kilde: Nibio.

HEKKENDE TERNER I FLAKSTAD

Ternene er utpregete trekkfugler som ankommer de sørligste delene av landet fra slutten av april. Først tidlig i juni ankommer de hekkeklassene lengst nord i Norge. I Flakstad hekker det rødnebbterne og makrellterne. De fleste ternene innfinner seg i løpet av siste halvdel av mai, og hekkingen tar til i juni. Hekkingen foregår gjerne på holmer og øyer, men ternene kan også legge eggene i gressbakker og på sandstrand.

Ternene er langdistanseflyvere, og enkelte rødnebbterner flyr årlig mellom hekkeområder i Arktis og overvintringsområder langs iskanten i Antarktis. En terne kan bli 30 år gammel, og kan dermed tilbakelegge en distanse på mer enn 2.4 millioner kilometer, noe som tilsvarer en distanse tre ganger tur/retur månen, i løpet av livet sitt.

Hekking av terner i Flakstad sommeren 2021:

Rødnebbterne

Minst 10 par hekket på Nerskagen. Ofte brukt hekkeplass.
2 par hekket på stranden ved Nordgård, Flakstadpollen. Ofte brukt hekkeplass.

Makrellterne

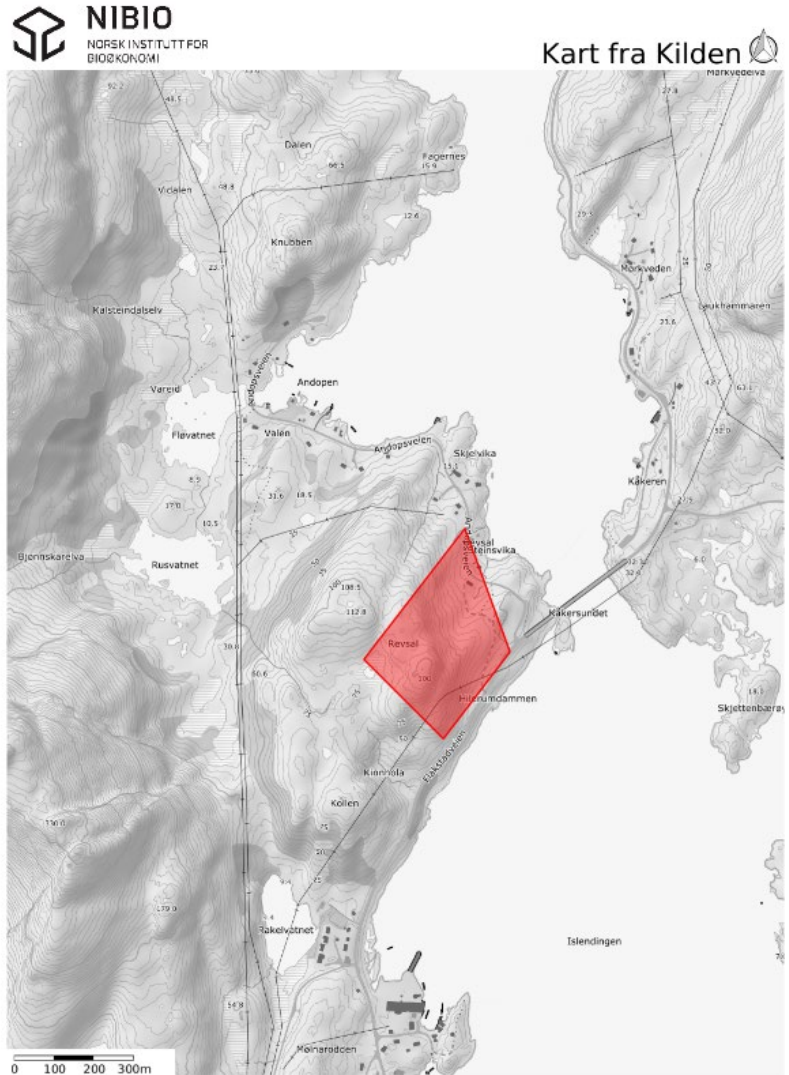
Flere par på holme ved Båtnesodden, Flakstadpollen. Ofte brukt hekkeplass (årlig).
8 par hekkende Sandneset, Ramberg. Ofte brukt hekkeplass (årlig)
Cirka 35 par Krystadøya. Ofte brukt hekkeplass (årlig).
Cirka 10 par Torsfjorden. Ofte brukt hekkeplass (årlig)
6 par Fløvatnet, Andopen. Ofte brukt hekkeplass.

Foto av rødnebbterne: Oddvar Heggøy.

Kåkern, Andopen

Cirka 10 par sildemåker hekker ved Kåkernbrua ved avkjørselen til Andopen.

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

19.10.2021

Figur 20. Kåkern. Kilde: Nibio.

4. VÅTMARK

Naturverdier

Hele 85 % av all våtmark har forsvunnet siden 1700-tallet. Verden har tapt 35 prosent av våtmarkene bare i løpet av det siste halve århundret.

Tapet av naturmangfold akselererer, og flere arter er truet av utryddelse nå enn på noe annet tidspunkt i menneskets historie. Det er det internasjonale naturpanelet (IPBES) som slår dette fast. Av åpenbare årsaker må tapet av all våtmark stanses umiddelbart, og vi må sette enorme ressurser inn for å gjenskape og restaurere. Det holder ikke å opprette små verneområder, og tro at dette skal være tilstrekkelig. De gode argumentene for å beskytte våtmarkene er mange:

- Våtmarka renser vann og fjerner forurensing.
- Vann absorberes og lagres, og slik reduseres faren for oversvømmelser og flom.
- Gruntvannsområder, korallrev og mangroveskoger beskytter kystene, og menneskene som bor ved dem, ved stormer.
- Torvmyrer holder 30 prosent av verdens karbonlager i bakken, og gjennom å restaurere våtmarker får vi drahjelp i kampen mot de raske og farlige klimaendringene. Også i norske myrer ligger det enorme mengder klimagasser. Myra alene lagrer rundt 3500 millioner tonn CO²-ekvivalenter. Til sammenligning var de totale norske utslippene i 2020 på 50 millioner tonn.⁶ Ved å bevare våtmark bevarer vi arts mangfoldet og fuglelivet som finnes der – samtidig som vi bremser klimaendringene. Klimaendringene gjør at vi må ta vare på mer natur. Aldri før har det vært viktigere å bevare robuste bestander, velfungerende økosystem og mangfoldet naturen byr på.

Hele 40 % av verdens arter lever i våtmark, som er høyproduktive områder mennesker og andre dyr nyter godt av. Milliarder av mennesker er avhengige av velfungerende våtmark og rent ferskvann, og en milliard mennesker høster og lever av ressursene i våtmark. I tillegg er de særdeles attraktive områder for friluftsliv og rekreasjon.

Nesten halvparten av de 93 rødlistede fugler i Norge har våtmark som levested, og et langt større antall arter er avhengig av våtmarkene under trekk og på næringssøk. Når man har nydyrket myr og ødelagt våtmark i lang tid er det fordi verdien av dette har blitt sett på som større enn ulempene. Det er svært viktig at vi nå, gjennom all kunnskap som er ervervet, kommer til en annen konklusjon. Tapene må stanses i sin helhet, og mye må restaureres. Fugler er gode indikatorer på naturtilstand, og vår kamp for fugleliv og fuglenes levesteder er en kamp for hele naturen og menneskeheten som sådan. Å ta vare på våtmarka er en investering for å bevare naturkapital og styrke robustheten til naturen, også i møte med et endret klima.

Våtmarka må prioriteres i bevaringsarbeid

Sommeren 2021 kom regjeringen med en strategi for å sikre våtmarkene. Her blir det foreslått fornuftige økonomiske insentiver og juridiske begrensninger som kan stanse tapene av våtmark. Dersom vi ikke gjør grep vil dagens situasjon bare gradvis forverres, skriver regjeringen. Naturstrategien for våtmark kan fungere som en oversikt over aktuelle tiltak også for kommunene:

⁶ <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2021/juni-2021/norges-klimagassutslipp-ble-redusert-i-pandemiet-2020/>

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/naturstrategi-for-vatmark/id2863261/>

Naturstrategien for våtmark er et pilotprosjekt. Allerede i naturmangfoldmeldingen Natur for livet (St. meld. 14 2015-2016) lanserte man tanken om forvaltningsplaner for naturen etter modellene vi kjenner fra havforvaltningsplanene og de regionale vannforvaltningsplanene. Når regjeringen vil verne våtmark vurderer man en kombinasjon av mange ulike tiltak som arealnøytralitet for våtmark, flere verneområder, prioritering av naturtyper og statlige planretningslinjer.

En naturstrategi for våtmark er en erkjennelse av at den negative utviklingen ikke kan fortsette for en begrenset ressurs som våtmark. Man skisserer opp et null-tap for naturtypen i fremtiden.

VÅTMARKSNETTVERK

Vadefugler som svarthalespover (bildet) trekker ofte langt gjennom året: over land, kyster og åpne havområder. Ugunstig vær for trekk i form av regn og uvær kan presse tusenvis av fugler ned for «nøddlanding». Fuglene har også fjære- og våtmarksområder de foretrekker å stanse ved, for å sikre nødvendig påfyll av næring. Slik benytter de seg av et nettverk av våtmarker. Bortfall av funksjonsområder, bit-for-bit, svekker artenes leveforhold over tid. Fugler er avhengig av et stort nettverk med riktige biotoper for å leve og reprodusere. De kan ikke være «ett annet sted»!

Foto: Oddvar Heggøy

5. VIKTIGE VÅTMARKER FOR FUGLER OG NATURMANGFOLD

Myrland

– svært viktig

Kunnskapsgrunnlag: god

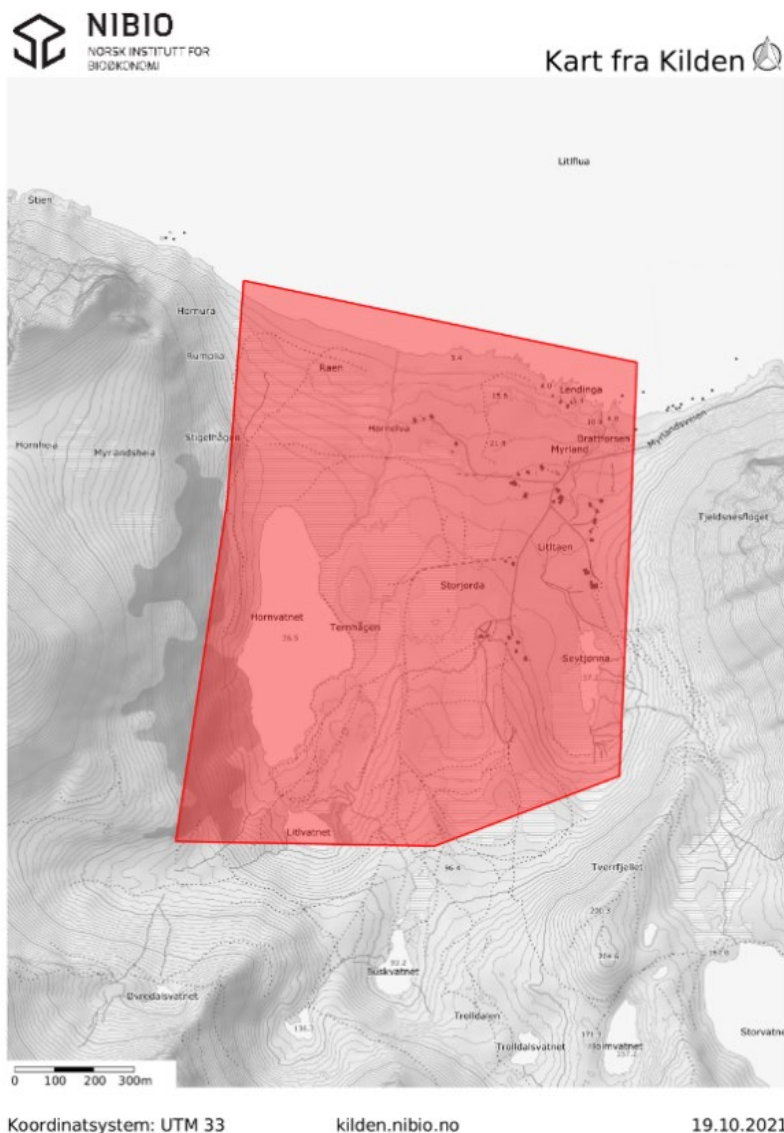
På Myrland finner man enda større områder med myr, viktige for bl.a. hekkende storspove (EN), småspove (NT), tjeld (NT, 6 par) fiskemåke (VU) og lirype. Forekomsten av fiskemåke er betydelig. Tyvjo (VU) hekker også på myrene. Deler av Myrland er jordbruksareal, og som gir gode næringsforhold for en del arter som søker føde i næringsrik jord.

Flere par enkeltbekkasin, minst ett par sildemåke og ett par tyvjo hekker også på myrene. I Sevtjønna hekker blant annet sangsvane (ett par), stokkand (flere par) og grågås (1-2 par).

Tyvjoen har hekket på myrland så lenge lokalbefolkningen kan huske.

De hekker gjerne på myrene

rundt stiene opp til Hornstinden og Hornvatnet. De siste årene har tyvjoen slitt med å få fram unger. Dette kommer trolig av økt forstyrrelse av den økende ferdselen av turgåere, med eller uten hund, som skal opp på fjellet Hornstinden (ofte turister). Om turgåere i hekketiden holder seg på stien og har hunden i bånd, kan dette problemet reduseres. Også fiskemåkene sliter med å få fram unger i den store nordlige delen av våtmarkene, selv om mange par starter hekking her hvert år. De har absolutt størst hekkesuksess i et lite område sør på myrene, hvor folk ikke ferdes på grunn av at det er svært vått der.

Figur 21. Myrland. Kilde: Nibio.

Tabell 16. Maksantall fra Myrland

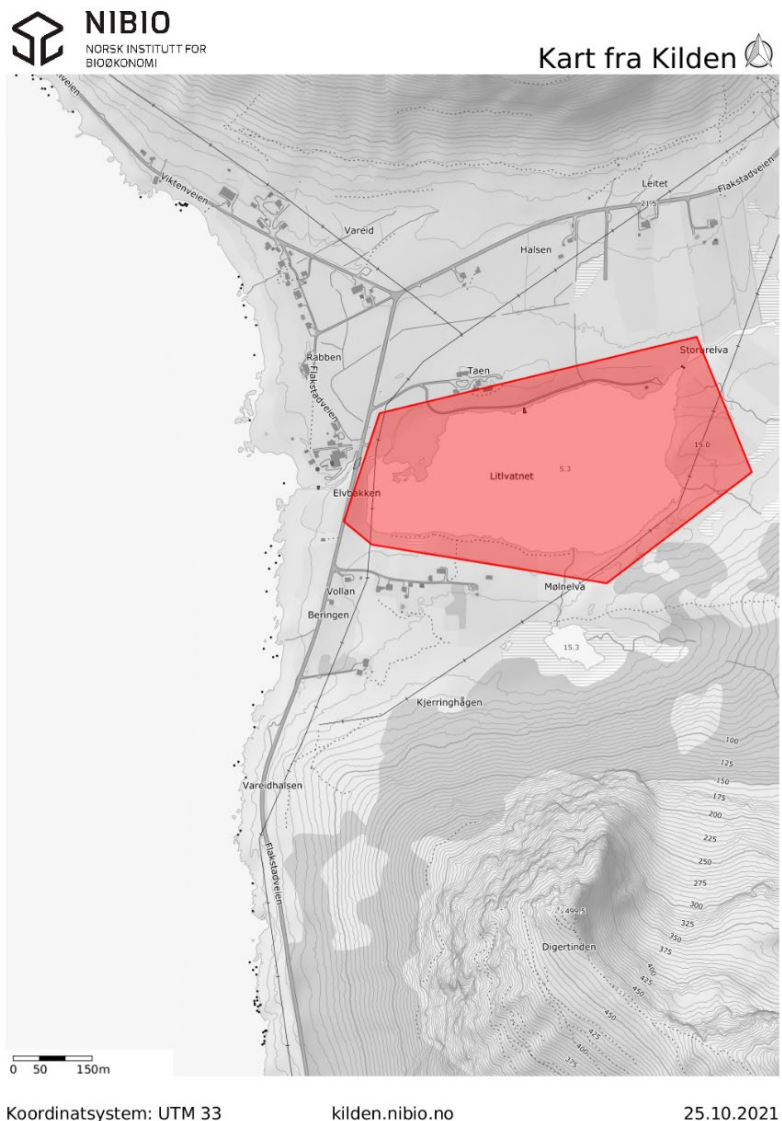
Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Lirype	LV	LC	5-10 par hekker
Fiskemåke	VU	LC	140 ind. (hekking) 16. mai 2021 og 210 (hekking) 21. mai 2018.
Tyvjo	VU	LC	6 ind. 7. juni 2020

Litlevatnet, Vareid

- svært viktig
Kunnskapsgrad: god.

Litlevatnet ligger i jordbrukslandskapet på Vareid, og huser mange av våre vanligste våtmarksfugler. Brunnakke, krikand, toppand, stokkand, enkeltbekkasin og rødstilk (NT) er hekkefugler. Sangsvane er en hyppig og til dels tallrik gjest (opptil 10-15 ind.), men er ikke registrert hekkende. Storlom hekker nesten årlig. I 2019 ruget storlommen i våtmarksområdet i nordvest, men hekkingen mislyktes trolig. Sommeren 2020 hekket det også storlom ved vatnet, og to unger ble sett på sensommeren. Hvor disse var ruget frem er usikkert, men det indikerer at storlommen har flere steder den bruker til reirplass.

Det er den vegetasjonsrike delen av vannet i nordvest som fremstår som særlig rik, og her finner vi en våtmarksbiotop man knapt finner andre steder i kommunen. Arter først og fremst knyttet til landareal i nærheten, som fiskemåke (VU), tjeld (NT) og storspove (EN) driver gjerne næringsøk i dette våtmarksområdet.

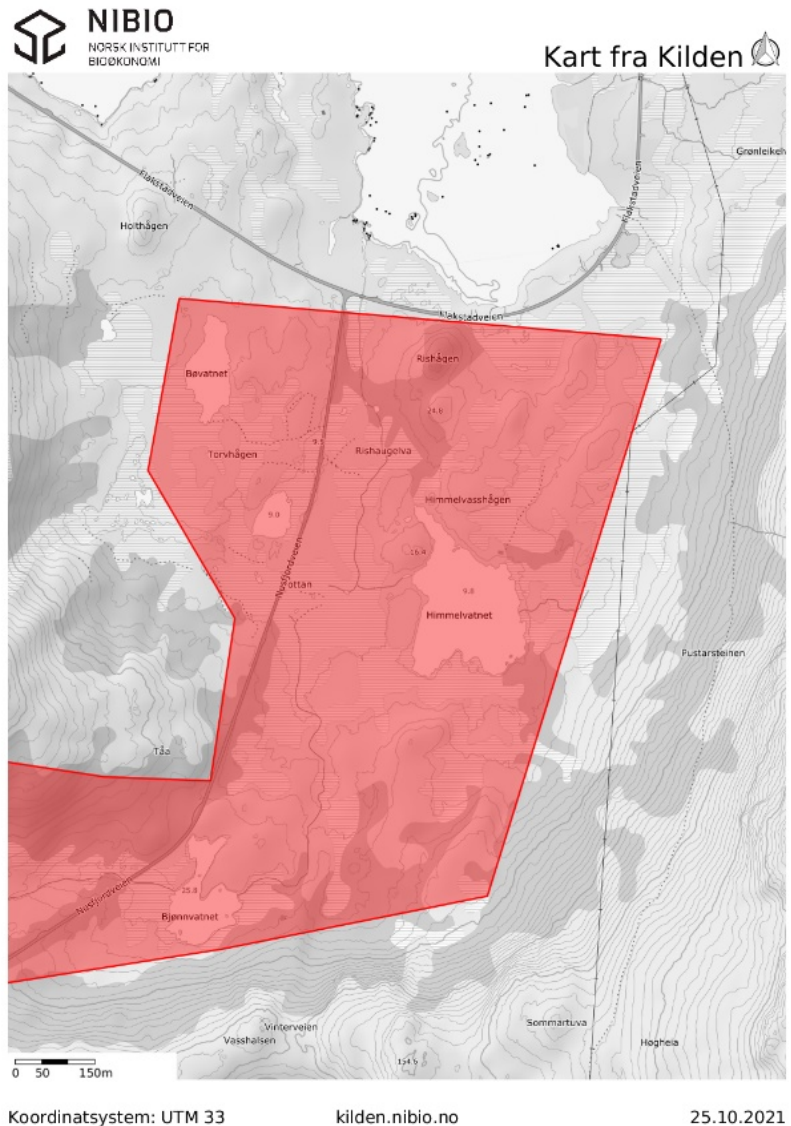

Figur 22. Litlevatnet, Vareidet. Kilde: Nibio.

**Tindvatn, Mevatn,
Bjønnvatn, Himmelvatn,
Bøvatn**

Kunnskapsgrad: Mindre god

Ved vatnene finner vi hekkende våtmarksfugler som storlom (som regel Mevatn) og sangsvane (som regel Tindvatn). Arealene mellom vatnet domineres av større områder med myr og vassdrag, samt ulik løvskog/kratt. Lirype, blåstrupe og sivspurv er karakterarter i området.

Figur 23. Tindvatn, Mevatn, Bjønnvatn, Himmelvatn, Bøvatn. Kilde: Nibio.

Austbergtjønna og Austbergmyra

-Svært viktig

Dekningsgrad: god

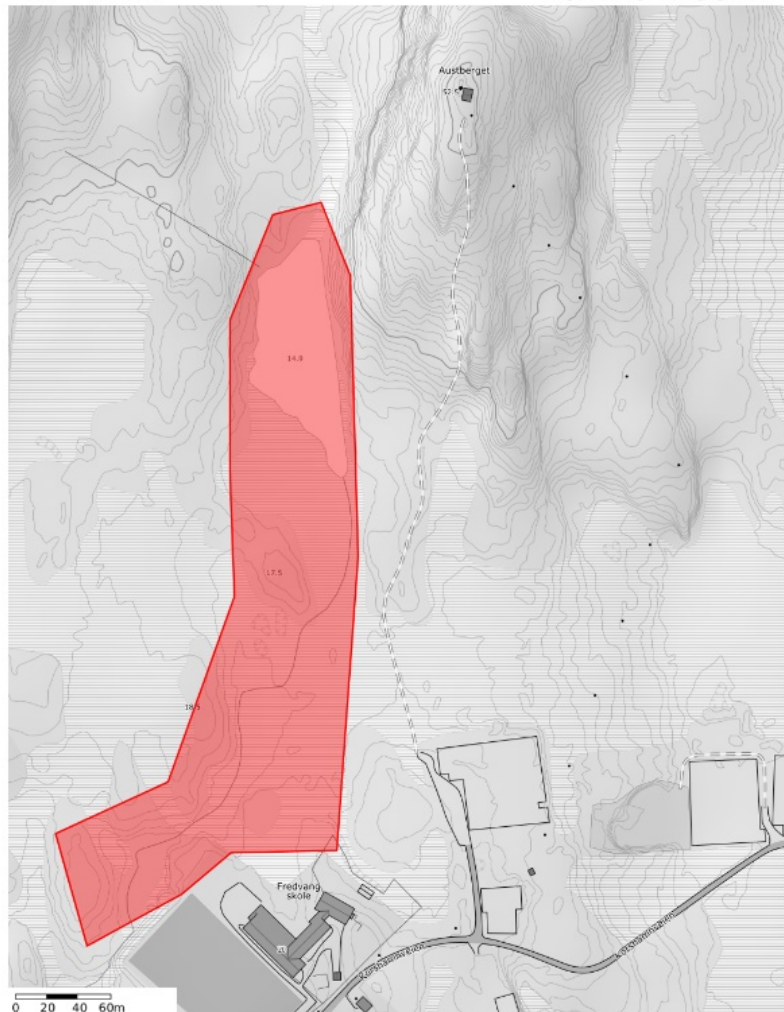
Austbergtjønna er ei lite tjønn rett nord for Fredvang skole. Vannet og omgivelsene er myrpreget. Selve tjønna har de siste årene godt ornitologisk undersøkt. Flere våtmarksfugler hekker ved tjønna, som sangsvane (2021), krikkand, stokkand, og enkeltbekkasin.

En del grågjess hekker og raster i myrsystemet. Toppand sees med jevne mellomrom, og kan trolig hekke enkelte år. Tjønna har dessuten viktige økologiske funksjoner knyttet til rast og næringssøk. Opptil noen titalls gressender (typiske arter er stokkand og brunnakke) kan observeres midtsommers under mytingen, først og fremst andrikker. Lirype sees på de tørre partiene, og hekker i området. Jordugle hekker år om annet i området.

Både enkeltbekkasin og kvartbekkasin kan være nokså tallrik på høsten (trekk). Også smålom har hatt lengre opphold i hekketiden, men uten at hekking er konstatert. Svaler (sandsvale, VU og låvesvale) benytter området til næringssøk. I randsonene hekker spurvefugler som sivspurv og blåstrupe. Tjønna og myrsystemet har viktige økologiske funksjoner som vannrensing, vannreservoaret, flomdemping, og det er potensiale for å styrke disse funksjonene ved naturrestaurering.

Kart fra Kilden

Koordinatsystem: UTM 33

kilden.nibio.no

02.11.2021

Figur 25. Austberget. Kilde: Nibio.

Tabell 18. Maksantall fra Austberget.

Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Grågås	LC	LC	90 ind. 25. mai 2015
Sangsvane	LC	LC	Hekket 2021
Stokkand	LC	LC	17 ind. 18. juli 2021
Brunnakke	LC	LC	9 ind. 11. okt. 2020
Toppand	LC	LC	8 ind. 14.-15. mai 2018 og mai 2016
Lirype	LC	LC	20 ind. 16. november 2015. Flere par hekker
Kvartbekkasin	LC	LC	Opptil 4 ind. høst
Enkeltbekkasin	LC	LC	Opptil 10 ind. høst
Smålom	LC	LC	1 par hekkforsøk 2020
Sandsvale	VU	LC	15 ind. 8. juni 2018

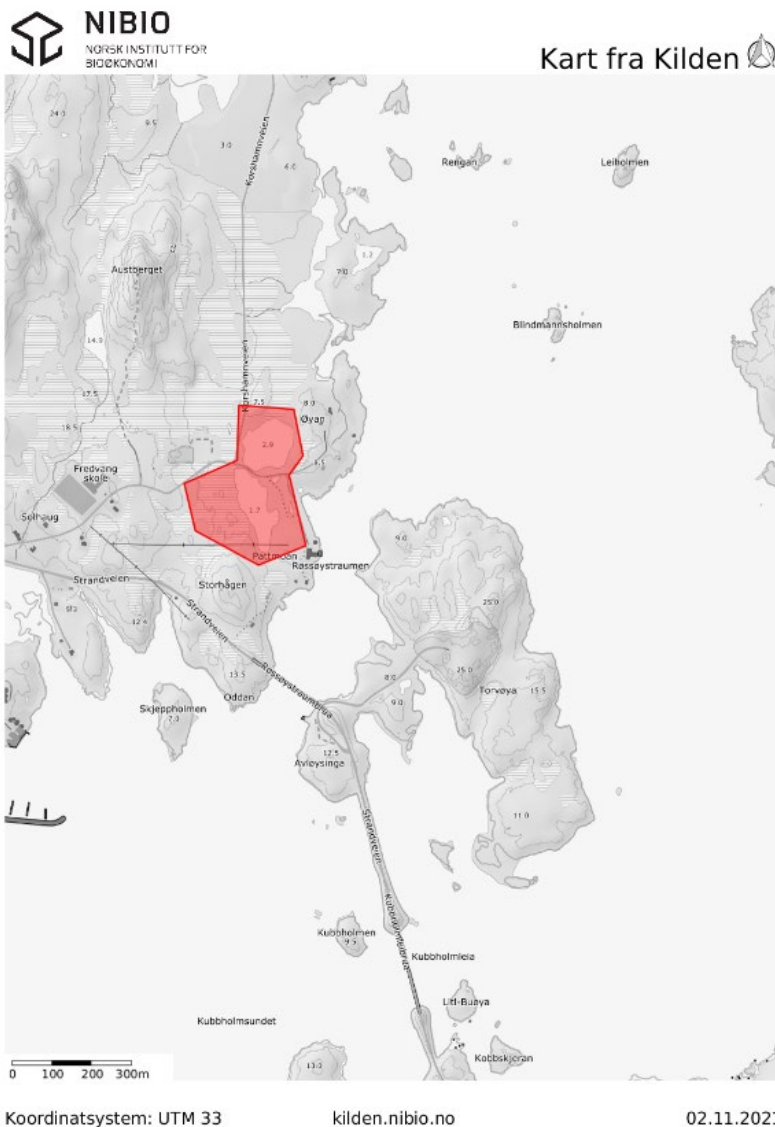

Ved Austberget finner vi en av kommunens viktigste våtmarker. Ved enkle tiltak kan myras areal og funksjon økes. Deler av myra beites av storfe. Foto: Martin Eggen.

Vallevatnene/Øyan

Dekningsgrad: god

Vallevatnene/Øyan er grunne ferskvann med en del kantvegetasjon. Grågås, stokkand, krikkand hekker årlig og toppand hekker enkelte år (observert i 2017). Hyppig brukt av flokker av ulike gjess, sangsvaner og andre arter ender som brunnakke. Laksand og gråhegre fisker ved vatnet, førstnevnte tidvis i flokker på flere titalls individer. Sotsnipen besøker vatnet under høsttrekket. Heiplierke, sivspurv og blåstrupe er hekkende spurvefugler.

Figur 26. Vallevatnene/Øyan. Kilde: Nibio.

Tabell 19. Maksantall Vallevatnene/Øyan

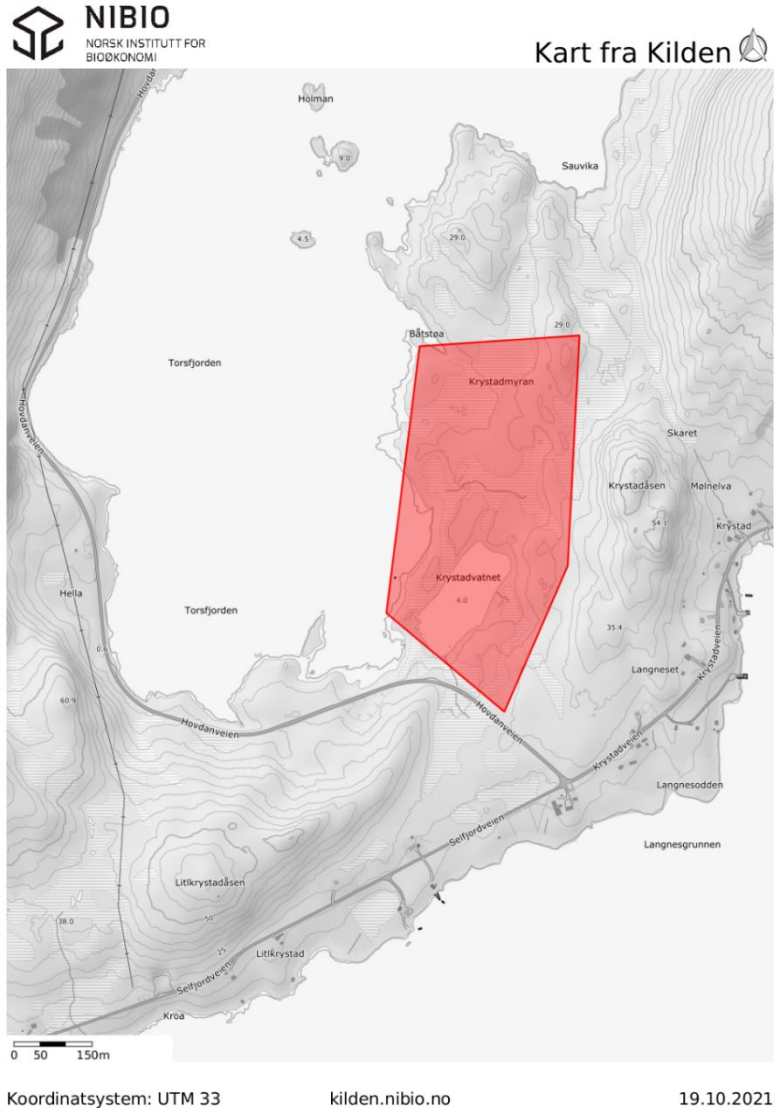
Art	Nasjonal rødlistestatus	Global rødlistestatus	Antall og dato
Grågås	LC	LC	382 ind. 10. aug. 2011
Sangsvane	LC	LC	6 ind. 28. aug. 2015
Toppand	LC	LC	5 ind. 10. mai 2019
Brunnakke	LC	LC	20 ind. 30. august 2015
Stokkand	LC	LC	22. ind. august 2015
Toppand	LC	LC	5 ind. 10. mai 2019
Laksand	LC	LC	70 ind. 1.-2. juni 2020
Gråhegre	LC	LC	13 ind. 11. nov. 2015

Krystadvatnet

– svært viktig

Dekningsgrad: god

Krystadvatnet og de omkransende myrområdene huser en rekke arter tilknyttet ferskvann og våtmark. Opptil 10 par med gråmåker (VU), flere par med fiskemåke (VU), tyvjo (VU), samt småspove (NT) og storspove (EN) hekker. Storlom gjennomførte vellykket hekking ved Krystadvatnet i 2020.

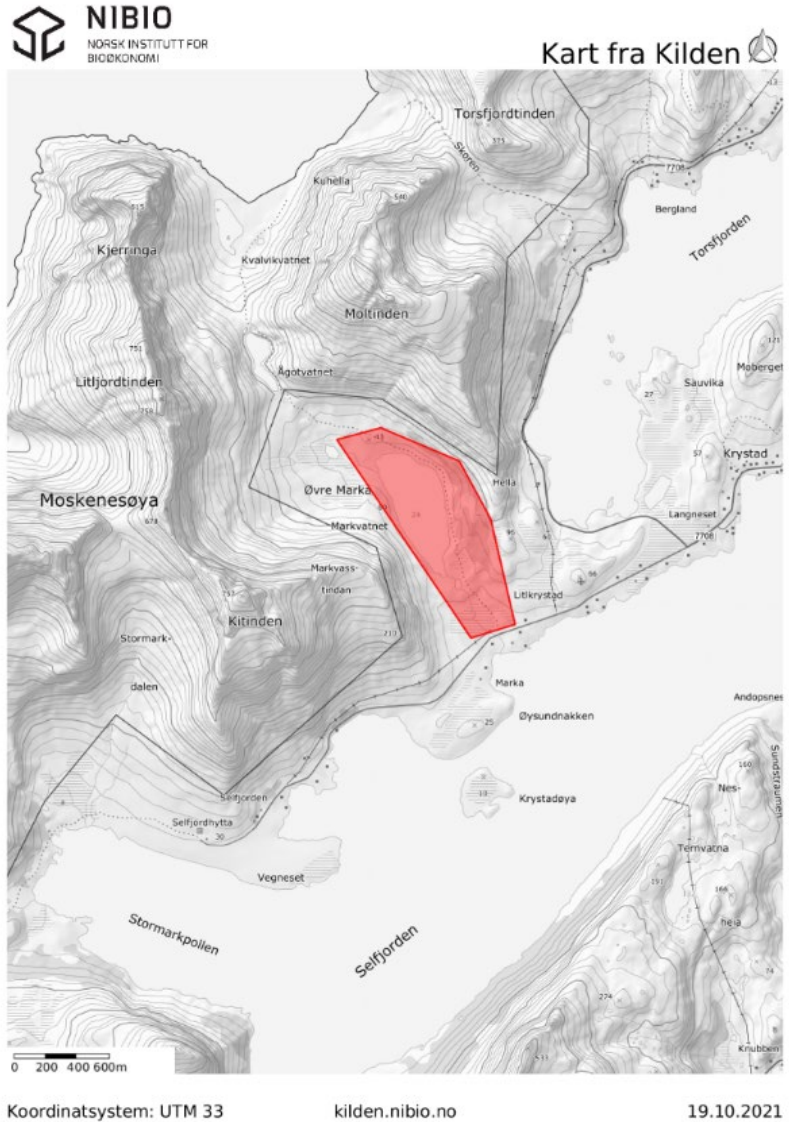

Figur 28. Krystadvatnet. Kilde: Nibio.

Markvatnet

Dekningsgrad: god

Markvatnet huser hekkearter som siland og storlom. Fossefall finnes i nedre del av vassdraget, der det også er våtmarkskvaliteter som huser 2-3 par enkeltbekkasin. 5-10 par sivpurv og 2-3 par blåstruper hekker. I liene rundt vannet er gjerdesmett, jernspurv og rødvingetrost karakterarter sammen med løvsanger. Dvergfalk hekker enkelte år.

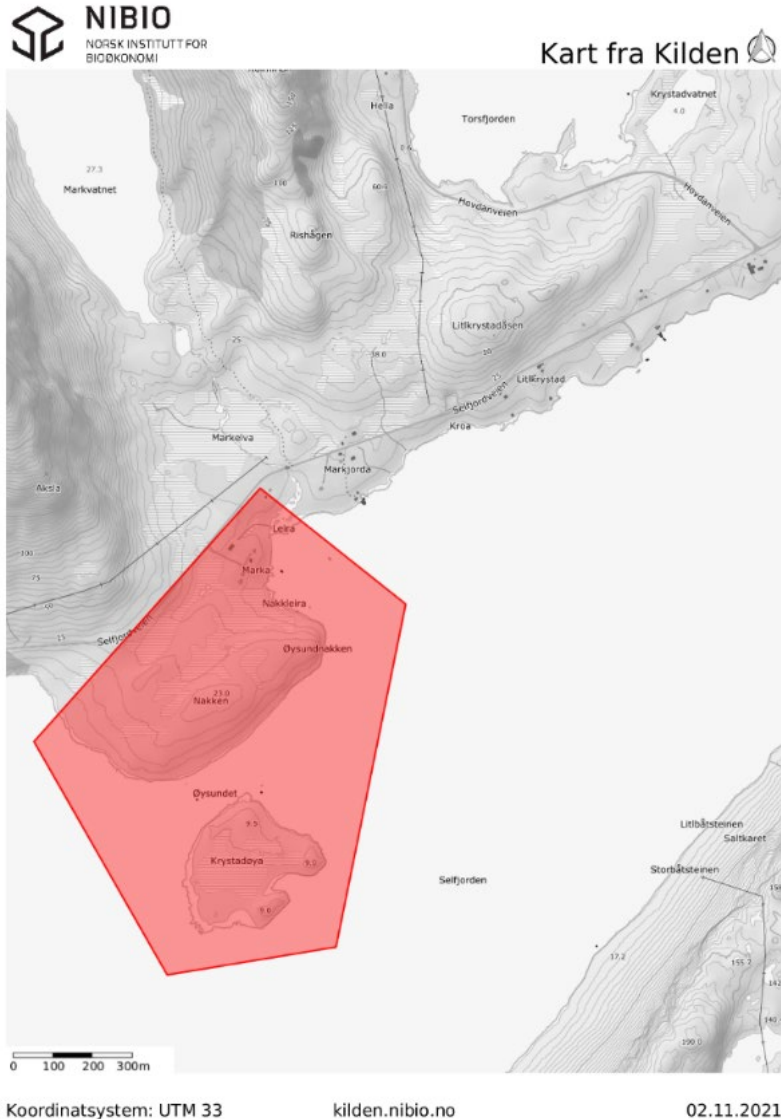

Figur 29. Markvatnet. Kilde: Nibio.

Øysundnakken og Krystadøya, Selfjord

Dekningsgrad: god

35-40 par makrellterner hekket på Krystadøya i 2021, og en koloni på 35 fiskemåker (VU) ble observert 7. juli. Øya er årlig i bruk som hekkeplass av fiskemåker og terner. Småspove (NT) og tyvjo (VU) hekker ved stort sett årlig på myrene ved Øysundnakken, og opptil 5 voksne tyvjo er sett her (18. juni 2010). Andre hekkearter i området inkluderer lirype, sildemåke, rødstilk (NT) og enkeltbekkasin.

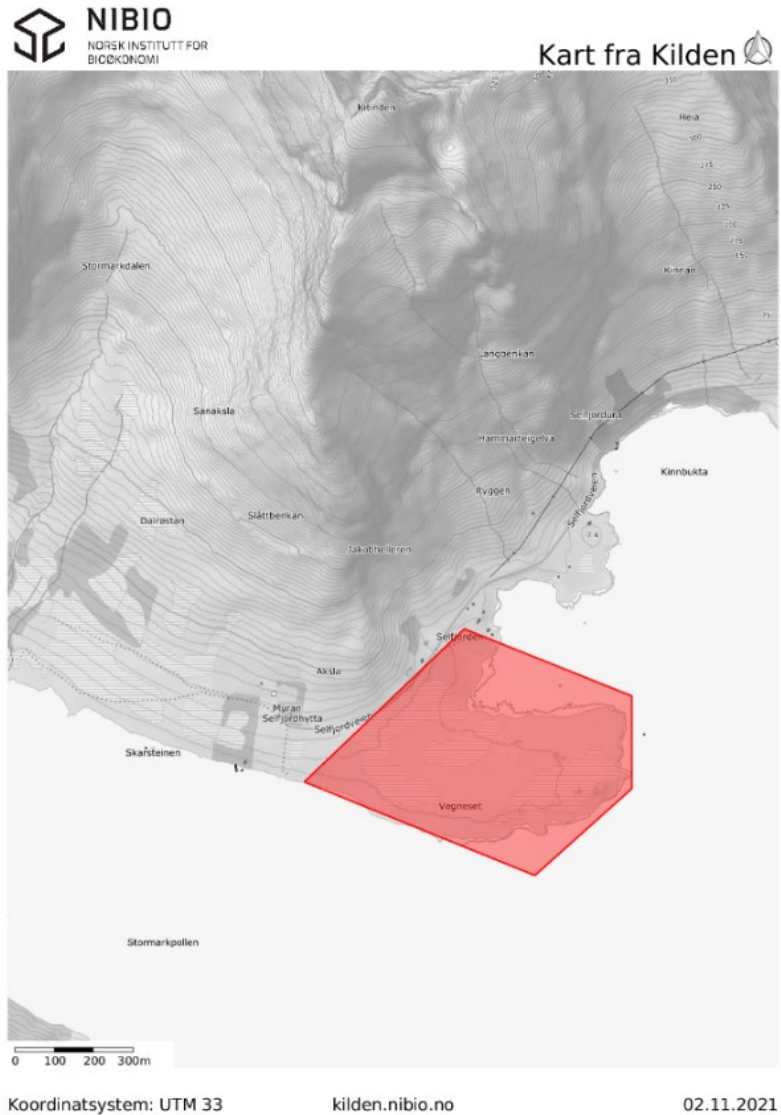

Figur 30. Øysundnakken og Krystadøya. Kilde: Nibio.

Vegneset, Selfjord

Dekningsgrad: god.

Flere av de typiske våtmarksartene hekker i dette myrrike området. Hekkefugler inkluderer storspove (EN), småspove (NT), tyvjo (VU), enkeltbekkasin og lirype.

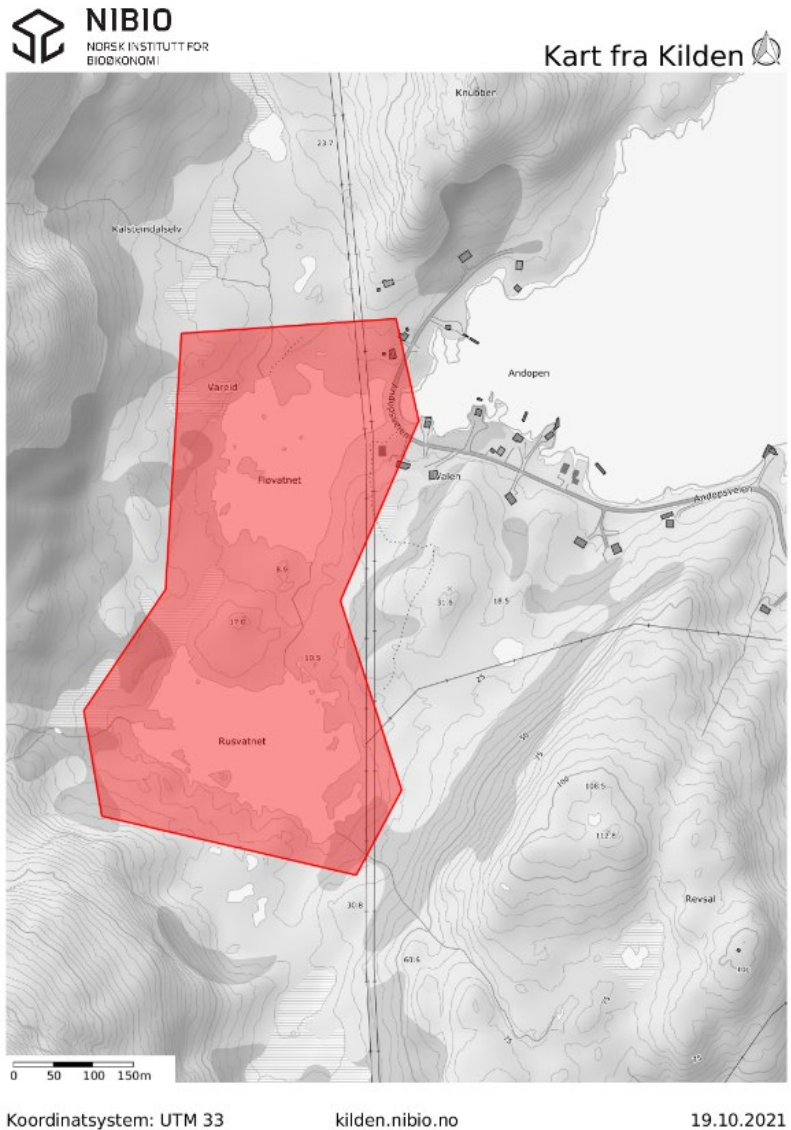

Figur 31. Vegneset. Kilde: Nibio.

Rusvatnet og Fløvatnet, Andopen

Dekningsgrad: god

Sangsvane hekket første i Rusvatnet både i 2012 og 2013. Har trolig hekket flere ganger, og sist i 2021. Rødstilk (NT) hekker ved Fløvatnet. Makrellterne (EN) og fiskemåke (VU) hekker stort sett årlig, i 2011 hekket det hele 12 par makrellterner i Fløvatnet.

Figur 32. Rusvatnet og Fløvatnet. Kilde: Nibio.

Bulivatnet, Sund

Vannet ble undersøkt 14. mai og 5. juni 2021. Stokkand (par), toppand (par) og hann siland ble sett i passende hekkebiotop. I tillegg ble næringssøkende gråhegrer observert.

Figur 33. Bulivatnet. Kilde: Nibio.

ENKELTBEEKKASINEN – «GRØFTEJÆVELEN» TRENGER VÅTMARK

I det store og hele har vi et rikholdig bibliotek med lokalnavn på fugler, og kanskje har enkeltbekkasinen flest: *himmelhæst*/ *hømmerhest* og *mækkergauk* er to av dem – og rykter skal ha et til at i Moskenes går den til og med under navnet *grøftejævel*. Mange har hørt denne på sene vårkvelder og varme sommernetter der den spiller på himmelen og lager en helt spesiell lyd med stive stjertfjær. At noen sarte sjeler kaller den *grøftejævel* kommer nok av at den finner maten i myr og fuktområder, og flyr opp når man kommer for nær, ofte så nært at man skvetter til.

I Flakstad er ikke arten spesielt tallrik sammenlignet med en del andre steder i fylket. Takket være noe restareal og en del fuktmark i jordbrukslandskapet på steder som Vareid, Flakstad og Fredvang er den fortsatt til stede her. Hovedtyngden av den jordbrukstilknyttede bestanden finnes i dag antakelig i Nord-Norge. Arten var utvilsomt en vanligere hekkefugl i jordbrukslandskapet i Sør-Norge tidligere, men har forsvunnet fra de fleste mer intensivt drevne områdene. Enten vi finner enkeltbekkasinen i jordbrukslandskapet eller ute på myrene i Flakstad, er det slik at arten er helt avhengig av våte områder. Enkeltbekkasinen er en våtmarksfugl, og bestanden minker i takt med tap av våtmark. Enkelte fugler overvintrer også, og er da å finne i åpne bekker og lignende. For en art som enkeltbekkasinen kan derfor helt små, tilsynelatende elementer i landskapet, være av uvurderlig verdi.

Foto: Martin Eggen

6. JORDBRUKSLANDSKAP

Naturverdier

Jordbruksvirksomheten er en betydningsfull distriktsnæring som sikrer oss nødvendig matproduksjon. Samtidig har jordbruket tradisjonelt gitt oss et rikt og levende landskap. Landbruksarealet dekker bare 3 % av Norges landareal, men er likevel av stor betydning som livsmiljø for et mylder av ulike arter og økosystemer. Topografiske og klimamessige særegenheter har skapt variasjon i biotoper, med tradisjonelt små driftsenheter og høy grad av lokal ressursutnyttelse. Naturmangfoldet er særlig knyttet til restbiotoper som for eksempel åkerholmer, randsoner, veikanter, bekker og dammer.

I Flakstad har vi hatt et slikt mangfoldig og naturvennlig jordbruk, og kommunens jordbrukslandskap preges fortsatt av et høyt innhold av naturelementer som skaper et livsgrunnlag for mange arter. Mange områder blir også brukt mer ekstensivt, f.eks. til beiting, og skaper et såkalt kulturbetinget landskap. Andre ekstensive driftsformer, som slåttemark, drives evt. for kuriositetens del. Også jordbruksnæringen i Flakstad er en del av det nasjonale regimet, også med tanke på støtteordninger som kan ha negativ og positiv effekt på naturmangfoldet. Jordbrukslandskapene i Flakstad er finnes på Vareid, Flakstad og rundt Sandelva (Fredvang), samt i områder som Vikten, Kilan, Bø, Skjelfjord og på Krystad.

Press på jordbrukslandskapet

Effektivisering av produksjonen i norsk jordbruk har bidratt til at det samlede produksjonsvolumet i jordbruket har økt med over 85 % siden 1959. I samme periode er antall registrerte jordbruksbedrifter redusert fra 198 000 til 42 000, mens totalt jordbruksareal så å si er uendret. Med andre ord får vi stadig færre hender i jordbruket til å forvalte nesten like store arealer. Vanskelig tilgjengelige areal som tidligere ble brukt til beitemark og slåtte går raskt ut av produksjon når små- og mellomstore gårdsbruk legges ned, og ressursgrunnlaget løsrives fra gården. Med i dragsuget følger fuglebestandene tilknyttet åpent lavland og jordbrukslandskapet, som taper på to fronter: Arealet i bruk drives mer intensivt og gir lite plass til naturmangfold, og driften er endret.

Over halvparten, eller hele 57 %, av alle fugler i jordbrukslandskapet i Europa har forsvunnet siden 1980. I Norge viser hekkefugloverblikking gjennomført av BirdLife Norge og NINA at så mye som 40 % av alle fugler tilknyttet det norske kulturlandskapet har forsvunnet bare siden årtusenskiftet (Heggøy og Eggen 2020). Bakkehekkende arter er blant dem som sliter mest – og hvem har ikke hørt om vipas dramatiske tilbakegang, at storspoven er truet eller at sanglerka forsvinner fra jordbrukslandskapet.

Utviklingen har gitt stadig større avlinger og kostnadseffektivitet i jordbruket, men på bekostning av biodiversitet og fugleliv. Viktige årsaker er et mindre variert jordbruk, tap av restarealer, omfattende drenering, endringer i grasproduksjon og dyrkingsformer, større og mer effektive maskiner, bruk av sprøytemidler og kunstgjødsel og redusert brakklegging. Kort sagt handler det om å gi naturen plass i en stadig mer industrialisert og kapitalstyrt næring. Heterogene jordbrukslandskap må sikres, restarealer må vernes om, fuktmark må forbli udrenert og noen arealer må drives mer ekstensivt, samtidig som lønnsomheten sikres gjennom velutviklede kompensasjonsordninger.

STORSPOVEN – FLAKSTADS «ANSVARSART»?

Et nytt overvåkningsprosjekt på storspove i Lofoten har som mål å fange opp eventuelle endringer i bestanden, og samtidig dokumentere antall par. BirdLife Norge, Lofoten lokallag lokallag står bak. I Lofoten sender fortsatt storspovene sine myke triller ut over myr og jorder svært mange steder. Kanskje har regionen en av de mest levedyktige bestandene i Norge!

I 2015 ble storspoven kategorisert som sårbar (VU) på rødlista, og ble for første gang regnet som en truet art i Norge. Kategoriseringen av arten ble da skjerpet, etter at den var kategorisert som nær truet (NT) på rødlista fra 2010. Nå er den sterkt truet (EN). Arten har dermed hatt en langvarig og omfattende tilbakegang, og har forsvunnet helt mange steder i Norge. Den norske hekkebestanden ble i 2015 anslått å være i intervallet 4000-6000 individer, og den ble da vurdert som i nedgang (Shimmings & Øien 2015).

Flere områder i Lofoten huser fortsatt livskraftige bestander av storspoven, og skiller seg positivt ut sammenlignet med andre regioner i Norge. Fortsatt relativt ekstensiv jordbruksdrift, kombinert med hyppige forekomster av restareal, myr og annen våtmark i forbindelse med jordbrukets kulturlandskap, må regnes som suksessfaktorer. Det er imidlertid nasjonal politikk å stadig effektivisere landbruksdriften, som en forlengelse av en eksisterende utvikling. Når er vi effektive nok? Slike mål for matproduksjonen kan stå i motsetning til miljømål om å forbedre leveforholdene for truede arter og stanse tap av naturlig habitat som våtmark.

I Flakstad er bestanden tett i egnede områder, og er estimert til cirka 30-35 par. Kanskje burde storspoven være Flakstads «ansvarsart», altså at vi passer spesielt på denne arten?

Foto: Frode Falkenberg

Tabell 20. Anslag over antall hekkende storspover i Flakstad.

Sted	Landskapstype	Antall par
Myrland	Myr/hei	2 par
Storsandneset	Restareal	1 par
Napp	Restareal/jordbruk	1 par
Vareid	Jordbrukslandskap	2 par
Vikten	Jordbrukslandskap	1 par
Kilan	Jordbrukslandskap	2 par
Bø	Jordbrukslandskap	1 par
Flakstad	Jordbrukslandskap	2 par
Jusneset/Nedre Leite	Myr/hei	1 par
Rambergstranda	Gressmark	1 par
Ramberg	Gressmark	1 par
Gullrossøya/Sandneset	Gressmark	1 par
Skjelfjord	Jordbrukslandskap	2 par
Geitøya/Lyngøya	Myr/hei	1 par
Korshavn	Jordbrukslandskap	1 par
Øvre-Valle	Jordbrukslandskap	1 par
Nord-Valle	Jordbrukslandskap	1 par
Medvoll	Jordbrukslandskap	1 par
Sandelva	Gressmark	1 par
Innersand	Jordbrukslandskap	1 par
Yttersand	Jordbrukslandskap	1 par
Krystadvatnet	Myr/hei	1 par
Krystad	Gressmark	1 par
Selfjord	Myr/hei	1 par
Sund	Myr/hei	1 par
Andopen	Myr/hei	1 par
SUM		31 par

7. HANDLINGSPLAN FOR NATURMANGFOLD I FLAKSTAD

BirdLife Norge anbefaler følgende for å styrke kunnskapen og hensynet til naturmangfoldet i kommunen:

Tema	Tiltak	Ansvar	Oppstart	Ferdigstillelse
Arealnøytralitet/ arbeid med kommuneplan	Utforming av ny arealplan skal skje i tråd med arealnøytralitets prinsippet ⁷	Teknisk	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Arealnøytralitet	Alle innkommende private byggeforslag/regulerings-forslag må være forenlige med kommunens mål om arealnøytralitet	Teknisk	Nå	I daglig forvaltning og ved rullering av ny arealplan
Arbeid med kommuneplan/ arealnøytralitet	Gjennomgå alle tidligere reguleringsforslag som ikke er gjennomført, samt planlagte utbyggingsområder (gule områder) og ta ut/ reduser arealet på disse områdene i tråd med arealnøytralitets prinsippet	Teknisk	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Arbeid med kommuneplan	Kartfestet informasjon om naturverdiene skal ligge til grunn for utarbeidelsen av kommunens arealplan.	Teknisk	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Dispensasjoner/ Arbeid med kommuneplan	Forankre i ny kommuneplan at en ikke skal gi dispensasjoner til åpne for bygging på nye arealer (som strandsonen).	Teknisk	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Bygge- og inngrepsfri kantsone	Forankre i ny kommuneplan at alle kantsoner 100 meter på begge sider av elv og vann utgjør kantsone og har byggeforbud.	Teknisk	Nå	Ved rullering av ny arealplan
Kantvegetasjon	Lage en plan for å restaurere viktige kantsoner i område som er bygget ned eller dyrket opp. Dette for å hindre erosjon og sikre viktige leveområder for naturmangfold.	Teknisk	2022	2023

⁷ <https://www.sabima.no/et-arealnøytralt-norge/>

Arealregnskap/ økosystemregnskap	Inntil en nasjonal metodikk for økosystemregnskap innføres https://www.nina.no/Bærekraftig-samfunn/Naturegnskap , skal alle reguleringsplaner inneholde en oversikt over hvilke naturtyper en mister og hvor stor andel disse gjør av total tilgjengelig areal av denne naturtypen i kommunen. Alle vedtak i løpet av et år sammenstilles til et arealregnskap.	Teknisk	2022	I daglig forvaltning
Ta i bruk naturformål i arealplanene	Bestemmelsen i PBL § 12-5 nr. 5 gjelder reguleringsplan, der et av arealformålene er «naturvern». Dersom kommunen velger å angi et område som naturvern etter denne bestemmelsen, vil arealformålet innebære begrensning i tiltak innenfor området. Det bør i tillegg gis bestemmelser som konkretiserer og tydeliggjør hvilke aktiviteter/tiltak som skal være regulert.	Teknisk	Nå	Ved rullering av neste arealplan
Byggeforbud på våtmark	Arealnøytralitet er spesielt viktig for våtmarker som fjære/gruntvannsområder, fuktmark og myr. I kommuneplanen forankres et generelt bygge på våtmark.	Teknisk	Nå	I daglig forvaltning og neste rullering av arealplan
Forbud mot nydyrking av myr og våtmark	Forankre i arealplan og i daglig drift at det ikke er lov å omgjøre myr/våtmark til landbruksjord.	Teknisk	Nå	I daglig forvaltning og neste rullering av arealplan
Informasjonsarbeid	Opprette sider om naturmangfold på kommunens hjemmeside, der også kommunedelplan for naturmangfold ligger.		2022	2023
Opplæring politikere	I hver kommuneperiode gjennomføre politiker opplæring om de viktigste naturområdene og ansvaret til politikerne.	Kommune- direktør		Hver periode

Opplæring plan- og bygningslov og naturmangfoldlov	Styrke kommunens kompetanse på disse to lovene, inkl. regler for dispensasjon	Kommune- direktør		Hver periode
Ta vare på de artsrike jordbrukslandskapene	Inkluderer hvordan man kan ta vare på de artsrike jordbrukslandskapene i kommunikasjonsarbeid, f.eks. på interne sider og planer.	Teknisk	2022	
Forbud mot vannscooter	Snarest mulig utarbeide forskrift som forbyr bruk av vannscooter i kommunen.	Teknisk	2022	2023
Skilting	Ta en aktiv rolle i skilting om båndtvang på steder der dette er et behov, f.eks. flere strender som Flakstadstranda og Sandbotn.	Teknisk	2022	2022
Skjerming av særlig utsatte hekkesteder (hekketid)	Enkelte steder kan ha behov for enkle informasjonstiltak evt. fysisk rettledning, f.eks. Nerskagen ved Flakstad.	Teknisk	2022	2022
Ivaretagelse av hekketiden	Det er viktig at kommunen er klar over bestemmelsene i naturmangfoldlovens § 15 om fredning i hekketiden. Anleggsarbeid som vil skade kjente hekkeansamlinger (f.eks. terne- og måkekolonier) må tas utenom hekketiden, jfr. aktsomhetsplikten. Ut ifra en selvstendig vurdering og innenfor det som er rimelig kan kommunen legge inn vilkår i offentlige tillatelser.	Teknisk	nå	I daglig forvaltning
Samarbeid med frivillige organisasjoner	Høringer og informasjon om foreslåtte dispensasjoner sendes rutinemessig ut til frivillige organisasjoner som representerer allmenne interesser. Rutinemessig ta i bruk lokal kompetanse ved utarbeidelse av saksfremlegg dersom man tror kunnskapsgrunnlaget kan styrkes.	Kommune- direktør/ saks- behandler	nå	I daglig drift

Landskapselementer som dammer, fuktmark, vassdrag og kantsoner er av stor betydning for fuglelivet i jordbrukslandskapet. Her finner fuglene næring, plass til reir og skjul for unger. Fra Vareid. Foto: Martin Eggen

8. TAKK

Takk til alle som på dugnad og frivillig registrerer fugler i Flakstad og rapporterer dette på Artsobservasjoner.no. Takk spesielt også til Jon Olav Larsen og James Wilson som begge har gitt verdifulle tilleggsopplysninger og kommentarer til denne rapporten. Fotografene takkes for lån av bilder.

9. REFERANSER

Eggen, M. 2021. Kartlegging av fugl i Lofotodden nasjonalpark i 2021. Beskrivelse av metodikk og sammenstilling av funn. NOF-notat 2021-12. 29 s.

Heggøy, O. & Eggen, M. 2020. Tiltak for bakkehekkende fugler i jordbrukslandskapet. NOF-Rapport 2020-3. 76 s.

Larsen, B. H & Wergeland Krog, O. M. 2013. Kartlegging av sjøfugl i planlagte Lofotodden nasjonalpark i juni 2013. Miljøfaglig Utredning Rapport 2013-3x: 1-49, ISBN: 978-82-8138-673-0.

Shimmings, P. & Øien, I.J. 2015. Bestandsestimater for norske hekkfugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.